

ምዕራፍ አራት

ማህበራዊ አካባቢ

ከምዕራፉ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ውጤቶች፦

ተማሪዎች! ይህን የትምህርት ይዘት ተምራችሁ ካጠናቀቃችሁ በኋላ

- በከተማችሁ የሚገኙ የተለያዩ ባህሎችን ትገልጻላችሁ።
- በከተማችሁ ውስጥ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ አስተዋጽኦ ያላቸውን ባህላዊ አሠራሮችን ትለያላችሁ።
- በከተማችሁ ያሉትን የባህል ብዙኀነት ዋጋ ትሰጣላችሁ።
- በከተማችሁ ያሉትን ዋና ዋና ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎችን ታብራራላችሁ።
- በከተማችሁ የሚከናወኑ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች በተፈጥሮ ሀብት ላይ ያላቸውን አሉታዊ ተጽዕኖ ትለያላችሁ።
- በከተማችሁ የሚከናወኑ ሕጋዊና ሕገ ወጥ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ግብይትን ትለያላችሁ።
- የከተማችሁን የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችና የግብይት እንቅስቃሴዎችን ትገልጻላችሁ።
- በከተማችሁ ያሉትን የመጓጓዣ ዓይነቶችን ትገልጻላችሁ።
- በወረዳችሁ፣ በክፍለ ከተማችሁና በከተማችሁ ዕውቅና የተሰጣቸውን ቅርሶች ትዘረዝራላችሁ።

የትምህርቱ ዋና ዋና ይዘቶች

- 4.1. በከተማችሁ የሚገኙ የተለያዩ ባህሎች
- 4.2. በከተማችሁ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃና እንቅስቃሴ የሚረዱ ባህላዊ ክዋኔዎች
- 4.3. በከተማችሁ የሚገኙ ዋና ዋና ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች
- 4.4. በከተማችሁ በተፈጥሮ ሀብት ላይ አሉታዊ ተጽዕኖ የሚያሳድሩ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች
- 4.5. በከተማችሁ ለገበያ ሊውሉ የሚችሉ የተፈጥሮ ሀብቶችና ውጤቶች
- 4.6. በተፈጥሮ ሀብትና ውጤቶች ላይ የሚደረግ ሕጋዊና ሕገወጥ የንግድ ክዋኔ
- 4.7. በከተማችሁ የሚገኙ የተፈጥሮ ሀብት፣ ውጤቶችና የግብይት ክዋኔዎች
- 4.8. በከተማችሁ የሚገኙ ለሰዎችና ለዕቃዎች የሚያገለግሉ የተለያዩ የመጓጓዣ ዘዴዎች
- 4.9. በወረዳችሁ፣ በክፍለ ከተማችሁና በከተማችሁ የሚገኙ ቅርሶችን መለየትና መገንዘብ

መግቢያ

ተማሪዎች! በሦስተኛ ክፍል የአካባቢ ሳይንስ ትምህርት ስለባህል ምንነትና ትርጉም ተምራችኋል። በዚህ ምዕራፍ ደግሞ በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ የሚገኙትን ባህሎች፣ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ አስተዋጽኦ ያላቸውን ባህላዊ አሰራሮች፣ ለባህሎች ብዝሃነት ዋጋ መስጠትን፣ የከተማችን ምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴዎችን፣ በከተማችን ለገበያ ሊውሉ የሚችሉ የተፈጥሮ ሀብቶችና ውጤቶችን፣ በተፈጥሮ ሀብትና ውጤቶች ላይ የሚደረግ ሕጋዊና ሕገወጥ የንግድ ክዋኔዎችን፣ በከተማችን የሚገኙ ለሰዎችና ለዕቃዎች የሚያገለግሉ የተለያዩ የመጓጓዣ ዘዴዎችንና በከተማችን የሚገኙ ቅርሶችን በዝርዝር ትማራላችሁ።

4.1 በከተማችን የሚገኙ የተለያዩ ባህሎች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች፦

ተማሪዎች! ይህንን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፦

❖ በከተማችሁ የሚገኙ የተለያዩ ባህሎችን ትገልጻላችሁ።

❖ በከተማችሁ ያሉትን የባህል ብዙኀነት ዋጋ ትሰጣላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- ባህላዊ አመጋገብ
- መከባበር
- ባህላዊ የግጭት አፈታት
- ባህላዊ አለባበስ
- እንግዳ መቀበል

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

1. ባህል ምንድን ነው?
2. የምታውቋቸውን ባህሎች በዝርዝር ጻፉ።

ባህል የአንድ ማሕበረሰብን ቋንቋ፣ ሥነ ጥበብ፣ ሥነ ጽሑፍ፣ መዝናኛ፣ ጭፈራ፣ ሃይማኖት፣ ቴክኖሎጂ፣ የምግብ አበሳሰል፣ አለባበስና የመሳሰሉትን ያጠቃልላል። ስለዚህ እነዚህ ባህሎች የእኛነታችን መገለጫ ስለሆኑ ኢትዮጵያዊ እሴቶቻቸውን እንዳይለቁ ልንጠብቃቸው ይገባል።

በአዲስ አበባ ከተማ ሰዎች እንደ አካባቢያቸው የአየር ሁኔታና የአኗኗር ዘይቤ ወይም ባህል የተለያዩ ባህላዊ አለባበሶች፣ አመጋገቦች ፣ ባህላዊ የግጭት አፈታት ስልቶች እና ሌሎች ባህላዊ ክዋኔዎች አሏቸው።

የቡድን ወይይት 4.1.1

ዓላማ:- በከተማችሁ የሚገኙ የተለያዩ ባህላዊ ክንውኖችን መለየት።

መመሪያ :- እንደ ጉግልና ዩቲዩብ ያሉ የቴክኖሎጂ ውጤቶችን በመጠቀም ወይም የአካባቢ ሰዎችንና ቤተሰብን በመጠየቅ መልሳችሁን ለመምህራችሁ አቅርቡ።

የመወያያ ነጥብ:-

1. በከተማችሁ የሚገኙ የተለያዩ ባህላዊ ክዋኔዎች የምትሏቸው ምንድን ናቸው?

በከተማችን ከሚገኙ የባህል መገለጫዎች ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

ሀ.ባህላዊ አለባበስ

የተግባር ስራ 4.1.2

ዓላማ:- በከተማችሁ የሚገኙ ባህላዊ አለባበሶችን መለየትና ለባህሉ ዋጋ መስጠት

መመሪያ :- በቡድን ሆናችሁ ከታች የተሰጠውን ክንውን በድርጊት አሳዩ። የራሳችሁን ባህላዊ (የወንድና ሴት) አለባበስ በመልበስ በተግባር ለክፍላችሁ ተማሪዎች አሳዩ ።

ባህላዊ አለባበሶች ሰዎች በሀዘንም ሆነ በደስታ ጊዜ ወይም በተለያዩ ዝግጅቶች ወቅት ላይ የሚከተሏቸው ባህላዊ የአለባበስ አይነቶች ናቸው።

በከተማችን ውስጥ በሚገኙ ብዙ አካባቢዎች ሰዎች በሀዘን ጊዜ ጥቁር የአንገት ፎጣ ይለብሳሉ። በተጨማሪም በአንዳንድ አካባቢዎች ደግሞ ጥቁር ጥለት ያለው ነጠላ ዘቅዝቀው ሲለብሱ ይስተዋላል።

ሴቶችም ሆነ ወንዶች እንደ አካባቢያቸው ባህልና እንደሚያምኑበት ዕምነት የተለያዩ ባህላዊ የአለባበስ አይነቶችን ይከተላሉ፡፡

ሥዕል 4.1.1 የደስታ ጊዜ ባህላዊ አለባበስ

ሥዕል 4.1.2 የሀዘን ጊዜ አለባበስ

ለባህላዊ አመጋገብ

የቡድን ውይይት 4.1.3

ዓላማ፡- በከተማችን የሚገኙ ባህላዊ አመጋገቦችን መግለጽ

መመሪያ ፡- በከተማችሁ የሚዘወተሩ ባህላዊ አመጋገቦችን ከወላጆቻችሁ ወይም ሌሎች ሰዎችን በመጠየቅ መልሶቻችሁን ለመምህራችሁ በጽሁፍ አቅርቡ፡፡

የመወያያ ጥያቄ፡-

1. በከተማችሁ ምን ምን አይነት ባህላዊ ምግቦች አሉ?

ቀደም ሲል በከተማችን የሚገኙትን ባህላዊ አለባበሶች ምን እንደሚመስሉ አይተናል። ሰዎች ልክ እንደ ባህላዊ አለባበሳቸው ሁሉ በበዓላትም ሆነ ከበዓላት ውጭ የራሳቸው የሆነ የተለያዩ ባህላዊ አመጋገቦች አሏቸው።

ባህላዊ አመጋገብ ማለት ሰዎች በግለሰብ፣ በቤተሰብ ወይም በማህበረሰብ ደረጃ ኢትዮጵያዊ ዕሴቱን በጠበቀ መልኩ ማለትም በመፈቃቀር፣ በመተሳሰብና በአብሮነት ስሜት ሆነው ቤት ያፈራውን የሚመገቡበት ሁኔታ ነው።

የዶሮ ወጥ

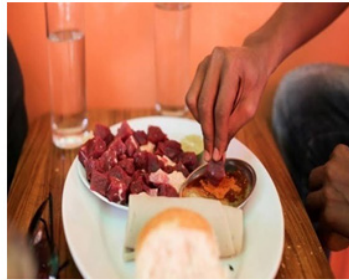
የጭኩ ምግብ

ክትፎ

የጥህሎ ምግብ

ጥሬ ስጋ

ገንፎ

ሥዕል 4.1.3 ባህላዊ አመጋገብ

3. ባህላዊ የግጭት አፈታት

የቡድን ውይይት 4.1.4

ዓላማ፡- በከተማችን የሚገኙ ባህላዊ የግጭት አፈታት ስልቶችን መግለፅ፡

መመሪያ ፡- በአካባቢያችሁ ያሉ በእድሜ የገፉ ሰዎችን ስለ ባህላዊ የግጭት አፈታት ዘዴዎች በመጠየቅ የነገሯችሁን መልስ ለክፍል ንደኞቻችሁ አስፈዱ።

የመወያያ ጥያቄ፡-

1. በከተማችሁ ምን ምን አይነት ባህላዊ የግጭት አፈታት ዘዴዎች ይገኛሉ።

የተግባር ስራ 4.1.5

ዓላማ:- ባህላዊ የግጭት አፈታት ስልቶችን ማሳየት

መመሪያ :- አምስት የቡድን አባላት በመመስረት የተለያዩ ገፅ ባህርያትን በመላበስ በአካባቢያችሁ የሚስተዋሉ የግጭት አፈታት ሂደቶችን ድራማዊ ተውኔት በማዘጋጀት ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

የመወያያ ጥያቄ:-

ከድራማው ምን ተገነዘባችሁ?

ግጭት በሰዎች መካከል በተለያዩ ምክንያቶች የሚፈጠር አለመግባባት ነው። በከተማዎች የተለያዩ ስያሜ ያላቸው የግጭት መፍቻ መንገዶች ይገኛሉ። ለምሳሌ:- የማመቻቸትና የማቀራረብ ሽምግልና ዋነኛው ነው።

ሥዕል 4.1.4 ባህላዊ የግጭት አፈታት

4. መረዳዳትና መተባበር

የቡድን ውይይት 4.1.6

ዓላማ:- የመረዳዳትና የመተባበርን ጥቅም መግለፅ።

መመሪያ:- ተማሪዎች! ሶስት የቡድን አባላት በመመስረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

የመወያያ ጥያቄዎች

1. የመረዳዳትና የመተባበር ጥቅም ምንድን ነው?
2. በአካባቢያችሁ ሰዎች በምን በምን ማህበራዊ ጉዳዮች ላይ ሲረዳዱና ሲተባበሩ ታያላችሁ?

በከተማችን ውስጥ ማህበረሰቡን ሊያስተሳስሩና መልካም ግንኙነትን የሚያሳድጉ ብዙ ባህላዊ እሴቶች ይገኛሉ። ከእነዚህም ውስጥ እድርና እቁብ፣ አረጋዊያንን ማክበርና መደገፍ፣ ለሰዎች መታዘዝና ፍቅርን ማሳየት፣ እንግዳ መቀበል፣ ግጭትን በሽምግልና መፍታትና የመሳሰሉት ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

ጠቃሚ መረጃ

እድር ሰዎች በበጎ ፈቃደኝነት የሚመሰርቱት ማህበራዊ ተቋም ነው። በሀዘን ጊዜ ሀዘንተኛውን ማፅናናት፣ የቀብር ስነስርዓት ማስፈፀምና እንግዳ ተቀብሎ መሸኘት የእድር አባላት የሚያከናውኑት ተግባር ነው። የእድር አባላት ለሁሉም በእኩል ደረጃ ያለምንም ልዩነት በኃዘን ጊዜ ተገቢውን ትብብር ያደርጋሉ። በመካከላቸው የተቸገረ ሲኖርም ይረዳዳሉ።

ሥዕል.4.1.5 ስራን በመተባበር መስራት

ሥዕል.4.1.6 የእድር አባላት በስብሰባ ላይ

ጠቃሚ መረጃ

እቁብ ደግሞ ሌላው ሰዎች የሚረዳዱበት ማህበራዊ ተቋም ነው። ሰዎች ከገቢያቸው ቆጥበው ገንዘብ በማዋጣት በየጊዜው ለአባላቸው በእጣ ወይም በትብብር መልክ ገንዘብ የሚያበድሩበትና የእቁብ ገንዘብ ለተፈለገው አገልግሎት የሚቆጥቡበት እሴት ነው።

ሥዕል 4.1.7 የእቁብ አባላት በስብሰባ ላይ

መልመጃ 4.1

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ያፉ።

1. ሰዎች ባህላዊ አለባበስን በየትኛውም ጊዜ አዘውትረው ሲለብሱ ይስተዋላል?
2. ከቤተሰብ ጋር ሆኖ በጋራ ምግብ መመገብ ባህልን ከመጠበቅ አንፃር ምን አስተዋፅኦ ያደርጋል?
3. በአካባቢያችሁ የተጣላን ሰው የሚያስታርቁ ሰዎች ምን ተብለው ይጠራሉ?

4.2 በከተማችሁ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃና እንክብካቤ የሚረዱ ባህላዊ ክዋኔዎች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች! ይህንን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፡-

- ❖ በከተማችሁ ውስጥ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ አስተዋጽኦ ያላቸውን ባህላዊ አሠራሮችን ትለያላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- የተፈጥሮ ሀብት
- እንክብካቤ

ተማሪዎች! በምዕራፍ ሦስት ላይ ስለ ተፈጥሮ ሀብት ትርጉምና አይነቶች ተምራችኋል።

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

የተፈጥሮ ሀብት ምንድን ነው?

የተፈጥሮ ሀብት የምንላቸውን በዝርዝር ያፉ።

የቡድን ውይይት 4.2.1

ዓላማ:- በከተማችሁ ውስጥ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ አስተዋጽኦ ያላቸውን ባህላዊ አሠራሮችን መለየት፡፡

መመሪያ:- ከ3-5 የቡድን አባላትን በመመሥረት በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያይታችሁ በደብተራችሁ ላይ ፅፋችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ፡፡

የመወያያ ነጥቦች:-

የቴክኖሎጂ መረጃ ምንጮችን በማሰስ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ እንክብካቤ የሚረዱ ባህላዊ ክዋኔዎችን ጻፉ፡፡

በከተማችሁ ውስጥ አሁን ላይ ያለው ተፈጥሮን የምትንከባከቡበት ሁኔታ ምን ይመስላል ለምሳሌ ደኖችን የምትንከባከቡበት ሁኔታ ምን ይመስላል?

የተፈጥሮ ሀብት ውስን በመሆኑ በአግባቡ መጠቀም ያስፈልጋል፡፡ የተፈጥሮ ሀብቶችን ከሚፈለገው በላይ መጠቀም ብክነትን ያመጣል፡፡ ሆኖም በተፈጥሮ ሀብቶች ላይ ሊደርሱ የሚችሉ አደጋዎችን ለማስወገድ በተገቢው ሁኔታ መጠቀም ያስፈልጋል፡፡ በተጨማሪም ተጠቅመን የጣልናቸውን የፕላስቲክ ዕቃዎችን እንደገና ጥቅም ላይ በማዋል በአየርና በውሃ አካላት ላይ ሊደርስ የሚችለውን ብክለት መቀነስ ይቻላል፡፡

- በከተማችን በሚገኙ የወንዝ ዳርቻዎች ላይ የአፈር መሸርሸርን ለመከላከል በባህላዊ መንገድ እርከን ሲሰራ ይስተዋላል፡፡
- ማገዶ ቆጣቢ ምድጃን በመጠቀም የአየር ብክለትን መቀነስ ይቻላል፡፡ በተጨማሪም የደን መጨፍጨፍን ይቀንሳል፡፡

ማንኛውም የተፈጥሮ ሀብት በአግባቡ ጥቅም ላይ ካልዋለ ፈጥኖ ሊያልቅ ይችላል፡፡ የተፈጥሮ ሀብትን ከመጠን በላይ መጠቀም ብክነትን ያስከትላል፡፡ በመሆኑም በተፈጥሮ ሀብቶች ላይ ሊደርሱ የሚችሉ አደጋዎችን ለማስወገድ የተለያዩ የተፈጥሮ ሀብት እንክብካቤ ዘዴዎችን መጠቀም አስፈላጊ ነው ፡፡

የፕላስቲክ እቃን መልሶ መጠቀም

ባህላዊ የጎርፍ መከላከያ ዘዴ

እፅዋትን መትከልና መንከባከብ

ማገዶ ቆጣቢ ምድጃ

ሥዕል 4.2.1 ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃና እንክብካቤ የሚረዱ ባህላዊ ዘዴዎች

መልመጃ 4.2

ሀ. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች ውስጥ ትክክለኛውን መልስ በመምረጥ መልሱ፡፡

1. ከሚከተሉት ውስጥ የተፈጥሮን ሀብትን አለመንከባከብ የሚያስከትለው ችግር የትኛው ነው?

ሀ. የድርቅ መባባስ

ለ. የባህር ከፍታ መጨመር

ሐ. የበረሃማነት መስፋፋት

መ. ሁሉም መልስ ናቸው፡፡

2. ከሚከተሉት ውስጥ በከተማዎች የተፈጥሮ ሀብትን ለመንከባከብ የሚረዳ ባህላዊ አሰራር ያልሆነው የትኛው ነው?

ሀ. ሀገር በቀል ችግኝ መትከል

ለ. በወንዝ ዳር እርከን መስራት

ሐ. ቆሻሻን በገንዳ ውስጥ ማስቀመጥ

መ. መልሱ አልተሠጠም

3. የተፈጥሮ ሀብቶቻችንን መንከባከብ የማያስፈልግበት ምክንያት ምንድን ነው?

ሀ. የተፈጥሮ ሀብቶችን ለረጅም ጊዜ ለመጠቀም

ለ. ለማባከን

ሐ. የጎርፍ መጥለቅለቅን ለመከላከል

መ. ለዱር እንስሳት መጠለያነት እንዲያገለግሉ

4.3 በከተማችን የሚገኙ ዋና ዋና ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች! ይህን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፡-

❖ በከተማችሁ ያሉትን ዋና ዋና ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎችን ታብራራላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ምጣኔ ሀብት
- ቱሪዝም
- ኢንዱስትሪ
- ግብርና
- ንግድ
- ቴክኖሎጂ

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

1. ግብርና ምንድን ነው?

ሀ. ግብርና

የቡድን ውይይት 4.3.1

ዓላማ፡- የግብርናን ምንነት መግለፅ

መመሪያ፡- 5 የቡድን አባላት በመመሥረት በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያይታችሁ በደብተራችሁ ላይ ፅፋችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ፡፡

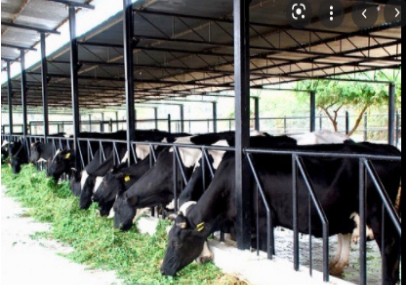
የመወያያ ጥያቄዎች

- ግብርና ምንድን ነው?
- ሰዎች ለምን ከብት(በሬ፣ ላም፣ በግ) ያረባሉ?
- በከተማችሁ ውስጥ ምን ምን አይነት የሰብል ምርት እንደሚመረት ታውቃላችሁ?

በዝርዝር ፅፋችሁ ተወያዩባቸው፡፡

ሰዎች መሰረታዊ ፍላጎቶቻቸውን ለማሟላት ከሚያከናውኗቸው እንቅስቃሴዎች ግብርና አንዱ ነው፡፡ ግብርና ስንል ሰብል ማምረትንና ከብት ማርባትን ወይም ሁለቱንም ማለትም ሰብል ማምረትንና ከብት ማርባትን ጎን ለጎን ማካሄድን

የሚያጠቃልል ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ ነው። በተጨማሪም የዶሮ እርባታ፣ የንብ እርባታና የመሳሰሉትን ያካትታል። በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ በተለያዩ አካባቢዎች የተለያዩ ግብርናዎች አሉ። ለምሳሌ የሰብል ምርትና የከብት እርባታ ይገኛሉ።

የእንስሳት እርባታ

የዶሮ እርባታ

የከተማ ግብርና
ሥዕል 4.3.1 ግብርና

ለ. ኢንዱስትሪ

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

ኢንዱስትሪ ምንድን ነው?

ኢንዱስትሪ በግብርና የተገኙ ጥሬ ዕቃዎችን ወይም ሌሎች በተፈጥሮ የሚገኙ ሀብቶችን በመጠቀም ወደ ሌላ የምርት ዓይነት የመለወጥ አገልግሎት የሚሰጥበት ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ ነው። ይህ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ የግብርና ውጤቶችን ወይም የተፈጥሮ ሀብትን በከፊል ወይም ሙጽጽሉ በሙሉ የመለወጥ ሂደትን ያካትታል።

ኢንዱስትሪዎች በሁለት ይከፈላሉ። እነሱም፦

1. የጎጆ ኢንዱስትሪዎችና
2. ቀላል ኢንዱስትሪዎች ናቸው።

የተግባር ስራ 4.3.2

አላማ፡- የኢንዱስትሪ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴን ጥቅም መረዳት።

መመሪያ፡- ከመምህራችሁ ጋር በመሆን በአካባቢያችሁ ወደ ሚገኙት ኢንዱስትሪ በመሄድ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎችን በመጎብኘትና በሚገባ በመረዳት በሚቀጥለው ክፍለ ጊዜያችሁ ስለተረዳችሁት ነገር አጭር ሪፖርት በየቡድናችሁ አቅርቡ።

የምልከታ ጥያቄ፡-

ያያችሁትንና የተገነዘባችሁትን በአጭሩ ግለፅ።

1. የጎጆ ኢንዱስትሪዎች

የቡድን ወይይት 4.3.3

ዓላማ፡- ዋና ዋና የጎጆ ኢንዱስትሪ ዘርፎችን መለየት

መመሪያ፡- ከ3-5 የቡድን አባላትን መስርታችሁ በከተማችሁ የሚገኙትን የጎጆ ኢንዱስትሪ ዘርፎችን ከወላጆቻችሁ ወይም ሌሎች ሰዎችን በመጠየቅ የተረዳችሁትን ለክፍል ተማሪዎች አቅርቡ።

የመወያያ ጥያቄ፡-

- ተማሪዎች! ጠይቃችሁ የመጣችሁትን ዋና ዋና የጎጆ ኢንዱስትሪ ዘርፎች ምን ምን ናቸው?

የጎጆ ኢንዱስትሪዎች ባህላዊ ኢንዱስትሪዎች ሲሆኑ በሰው ልጅ የዕድገት ታሪክ ውስጥ ቀዳሚውን ሥፍራ ይይዛሉ። የጎጆ ኢንዱስትሪዎች በገጠርም ሆነ በከተማ አካባቢዎች በብዛት ሲስተዋሉ እነዚህ ኢንዱስትሪዎች ቀላል መሳሪያዎችን በመጠቀም ህብረተሰብ ሊጠቀምባቸው የሚችሉ አልባሳትንና ልዩ ልዩ ቁሳቁስን ያመርታሉ። ለምሳሌ፡-የቀርከህና የሸምበቆ ስራ፣ የብረት ቅጥቀጣ ስራ፣ የሸክላ ስራ፣ የእንጨት ስራና ሽመና ይገኙበታል።

የሽመና ስራ

የሸክላ ስራ

የእጅ ስራ ውጤቶች

ሥዕል 4.3.2 የጎጆ ኢንዱስትሪዎች

ተግባር 4.3.4

ዓላማ፡- የጎጆ ኢንዱስትሪ ውጤቶችን በተግባር ሰርቶ ማሳየት

መመሪያ፡- በቤታችሁ የኮላሽ ስራ ሰርታችሁ በክፍል ውስጥ ለመምህራችሁ አሳዩ። ስራውን በምትሰሩበት ጊዜ ወላጆቻችሁ ያግዙዋችሁ ።

ለመስራት የሚያስፈልጉ ቁሳቁሶች፡- ብጥስጣሽ ወረቀት፣ ማጣበቂያ ማስቲሽ ወይም ሙቅ፣ ትንሽ ዘይት፣ ውሀ፣ ባልዲ(ሳፋ)፣ አንድ ቀለል ያለ የቤት ቁስ።

ሂደት፡- ያዘጋጃችሁትን ብጥስጣሽ ወረቀት በውሀ በደንብ አቡኩት።

- በመቀጠል ያዘጋጃችሁትን የቤት ቁስ ዘይት ቀቡትና ያቦካችሁትን ወረቀት በቁሱ ላይ በደንብ ጠፍጥፋችሁ ሲደርቅላችሁ እንዳይፈረካከስ ቀስ ብላችሁ ከቁሱ ላይ አላቁት።

የምልከታ ጥያቄ

- ካዘጋጃችሁት ስራ ምን ተገነዘባችሁ?

2. ቀላል ኢንዱስትሪዎች

ቀላል ኢንዱስትሪዎች በአብዛኛው ለውጭ ገበያ የሚውሉ ምርቶችን የሚያመርቱ ተቋማት ናቸው። ቀላል ኢንዱስትሪዎች ጥሬ ዕቃዎቻቸውን ከግብርና እንዲሁም በከፊል ከተዘጋጁ የደንና የማዕድን ሀብቶች ያገኛሉ። በአዲስ አበባ ከተማ በተለያዩ አካባቢዎች የወረቀት፣ የህትመት፣ የቆዳ ውጤት፣ የኤሌክትሮኒክስ መሳሪያዎችንና መገጣጠሚያቸውን የሚያመርት ፋብሪካ በተጨማሪም የጨርቃ ጨርቅና የምግብ ማቀነባበሪያ ፋብሪካዎች በብዛት ይገኛሉ።

የቡድን ወይይት 4.3.

ዓላማ፡-የኢንዱስትሪ ዓይነቶችን ማነፃፀር

መመሪያ፡- በግላችሁ የመወያያ ጥያቄዎቹን የአካባቢ ሰዎችን ወይም ወላጆቻችሁን ጠይቃችሁ መልሳችሁን ለመምህራችሁ ግለፁ።

የመወያያ ጥያቄ፡-

የጎጆ ኢንዱስትሪ ከቀላል ኢንዱስትሪ የሚለየው በምንድን ነው?

ሥዕል 4.3.3 የቆዳ ውጤቶች ማምረቻ ፋብሪካ

ሥዕል 4.3.4 የቆዳ ውጤቶች

ሐ. ቱሪዝም

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

ቱሪዝም ምንድን ነው?

ቱሪዝም የሰዎች ለጉብኝት ከቦታ ቦታ መንቀሳቀስን ያመለክታል። ሰዎች በራሳቸው ተነሳሽነት አካባቢያቸውን ለቀው በቅርብ ወይም በሩቅ ርቀት አስደናቂና አስገራሚ ነገሮችን ለማየት የሚያደርጉት እንቅስቃሴ ጉብኝት(ቱሪዝም) ይባላል። ቱሪዝም መዝናናትንና ደስታን የሚያጎናፅፍ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ ነው።

ቱሪዝም እንዲካሄድ ተፈጥሯዊ ወይም ሰው ሰራሽ መስህብ ያስፈልጋል። የቱሪዝም መስህብ አካባቢዎች ወደ መዳረሻቸው ይስባሉ ገቢ ያስገኛሉ። ገቢውም በቀረጥ መልክ፣ በአገልግሎት ክፍያ፣ ባህላዊ ቁሳቁስ በመሸጥና የመሳሰሉትን በማስጎብኘት ሊገኝ ይችላል። ለአንድ አካባቢ ህዝብም የስራ ዕድል በመፍጠር ከፍተኛ አስተዋፅኦ ያደርጋል።

ሥዕል 4.3.5 የእንጦጦ ፓርክ

የቡድን ወይይት 4.3.6

ዓላማ:- በከተማችን የሚገኙ የቱሪስት መስህቦችን መለየትና ስለጠቀሜታቸው መወያየት

መመሪያ:- አምስት አባላት ያለው ቡድን በመመስረት በጥያቄዎቹ ላይ ተወያይታችሁ መልሳችሁን ለመምህራችሁ አቅርቡ።

የመወያያ ጥያቄዎች:-

- በአዲስ አበባ ከተማ የሚገኙትን የቱሪስት መስህቦችን ጥቀሱ።
- የቱሪዝም ምጣኔ ሀብታዊ ጠቀሜታ ምንድን ነው?

መ. ንግድ

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

ንግድ ማለት ምን ማለት ነው?

በምትኖሩበት አካባቢ ምን ዓይነት ንግድ አስተዋላችሁ?

ንግድ እቃን በእቃ ወይም ሰብልን በሰብል አለበለዚያም እቃን ወይም ሰብልን በንግድ የመለወጥ ሂደት ነው።

የንግድ ጠቀሜታ

የቡድን ወይይት 4.3.7

ዓላማ:- የንግድ ጠቀሜታን ማብራራት።

መመሪያ:- አምስት አባላት ያለው ቡድን በመመስረት በጥያቄዎቹ ላይ ተወያይታችሁ መልሳችሁን ለመምህራችሁ አቅርቡ።

የመወያያ ጥያቄዎች:-

1. ንግድ ለከተማችን ኢኮኖሚ እድገት ምን አስተዋፅኦ ያደርጋል?
2. የንግድ ጠቀሜታው ምንድን ነው?

ንግድ አልባሳትን፣ ቁሳቁስን፣ የምግብ እህልን፣ እንስሳትንና በአጠቃላይ የተለያዩ ምርቶችን ከአምራቾች ወደ ተጠቃሚዎች ለማድረስ ከፍተኛ ጠቀሜታ አለው። የግብርና ውጤቶችንም ሆነ የፋብሪካ ውጤቶችን ወደ ተጠቃሚው ለማድረስ የንግድ ልውውጥ ያስፈልጋል።

ጠቃሚ መረጃ

ለዎች ከመኖሪያ አካባቢያቸው ርቀው ሄደው በሚያደርጉት የሽቀጥ ግዥና ሽያጭ እንቅስቃሴ የባህል ልውውጥ ያደርጋሉ። በዚህም ምክንያት በአንድ አካባቢ የሚታወቁ አለባበሶች፣ የሰላምታ አለዋወጥ፣ የአነጋገርና ሌሎች ባህሎችን ሊለዋወጡ ይችላሉ።

ንግድ ለምጣኔ ሀብት እድገትና የስራ ዕድል በመፍጠር ከፍተኛ ሚና ይጫወታሉ። ንግድ ትርፍ ገንዘብ ስለሚያስገኝ ለመንግስት የልማት ስራ ከፍተኛ አስተዋፅኦ ያደርጋል። በተጨማሪም ንግድ የባህል ልውውጥ እንዲፈጠር ምክንያት ይሆናል።

ሥዕል 4.3.6 የንግድ ክዋኔዎች

ሠ. ቴክኖሎጂ

ቴክኖሎጂ ማለት ዕድገት ለማምጣት አዳዲስ ነገሮችን በመፍጠር ስራ ላይ ማዋል ማለት ነው።

የቡድን ወይይት 4.3.8

ዓላማ፡- በቴክኖሎጂ ትርጉምና ጥቅም ላይ መወያየት

መመሪያ፡- በየመቀመጫው ላይ ሁለት ሁለት ሆናችሁ ተወያዩ።

የመወያያ ጥያቄዎች፡-

ቤታችሁ የሚገኙና በኤሌክትሪክ የሚሰሩ የቴክኖሎጂ ውጤቶችን በዝርዝር ጽፋችሁ የሚሰጡትን አገልግሎት ተወያዩባቸው።

ቴክኖሎጂ ለመረጃ ልውውጥና አያያዝ ምን ጥቅም አለው?

ቴክኖሎጂ በተለያዩ የምጣኔ ሀብት ዘርፎች ላይ ለውጥ ያመጣል። የቴክኖሎጂ ዕድገት መሳሪያዎችን በማሻሻል የዕውቀትና የአመራረት ስልት መሻሻል ያስከትላል።

ጠቃሚ መረጃ

በጥንት ጊዜ ሰዎች አንድ ነገርን ወደ ሌላ ለማጓጓዝ በራሳቸውና በእንስሳት ጉልበት ይጠቀሙ ነበር። ነገር ግን ይህንን ችግር ለመፍታት ባደረጉት ጥረት መኪናን፣ ባቡርን፣ አውሮፕላንን፣ መርከብንና የመሳሰሉትን ለመፍጠር ችለዋል። እነዚህም የቴክኖሎጂ ውጤቶች በመፈጠራቸው በአጭር ጊዜና በፍጥነት ከአንድ አካባቢ ወደ ሌላው አካባቢ ቁሳቁሶችን መጓጓዝ ተችሏል።

ከዚህም በተጨማሪ ቴክኖሎጂ ለመረጃ ልውውጥ፣ ለግብርናው፣ ለኢንዱስትሪው፣ ለንግድ ልውውጥ፣ ለትምህርት፣ ለጤናና ለመሳሰሉት ዘርፎች ላይ ወሳኝ ሚና ይጫወታል።

የኤሌክትሪክ ምጣድ

ዲሽ

ማቀዝቀዣ(ፍረጅ)

የቤት ስልክ

ተንቀሳቃሽ ስልክ

ሥዕል 4.3.7 የቴክኖሎጂ ውጤቶች

መልመጃ 4.3

በ “ሀ” ሥር የሚገኙትን ተግባራት በ“ለ” ሥር ከተዘረዘሩት ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች ጋር አዛም

<u>ሀ</u>	<u>ለ</u>
1. ሰብል ማምረት፣ ከብት ማርባት፣ ዓሳ ማርባትና ዶሮ ማርባት ነው።	ሀ. ንግድ
2. ሰዎች ለመዝናናት ከቦታ ቦታ መንቀሳቀስንን ያሳያል።	ለ. ቱሪዝም
3. እቃን ወይም ሰብልን በገንዘብ የመለወጥ ሂደት ነው።	ሐ. ግብርና
4. በተፈጥሮ የተገኙ ሀብቶችን በመጠቀም ወደ ሌላ የምርት አይነት የመለወጥ ሂደት ነው።	መ. ቴክኖሎጂ
5. መሳሪያዎችን በማሻሻል የእውቀትንና የአመራረት ስልትን ያሻሽላል።	ሠ. ኢንዱስትሪ

4.4 በከተማችን በተፈጥሮ ሀብት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ የሚሳድሩ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች! ይህን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፡-

❖ በከተማችሁ የሚከናወኑ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች በተፈጥሮ ሀብት ላይ ያላቸውን አሉታዊ ተፅዕኖ ትለያላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

- ❖ የአየር ብክለት
- ❖ የውሃ ብክለት
- ❖ አሉታዊ ተፅዕኖ

የምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴዎች በተፈጥሮ ሀብት ላይ ከፍተኛ አሉታዊ ተፅዕኖ ያሳድራሉ፡፡

የቡድን ውይይት 4.4.1

አላማ፡- በተፈጥሮ ሀብት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ የሚያሳድሩ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች መለየት፡፡

መመሪያ፡- ከ 3-5 የቡድን አባላትን መስረታችሁ በአካባቢያችሁ በተፈጥሮ ሀብቶች ላይ የደረሰ ጉዳት ካለ ለጉዳቱ መንስኤ የምትሉትን ለመምህራችሁ በዝርዝር አቅርቡ፡፡

የመወያያ ጥያቄዎች፡-

- የትኞቹ የተፈጥሮ ሀብቶች ላይ ጉዳት ደርሶባቸው ተመለከታችሁ? ምንስ ጉዳት ደረሰባቸው?
- ለተፈጥሮ ሀብቶቹ መጎዳት እንደምክንያት የምትጠቅሷቸው ምንድን ናቸው?

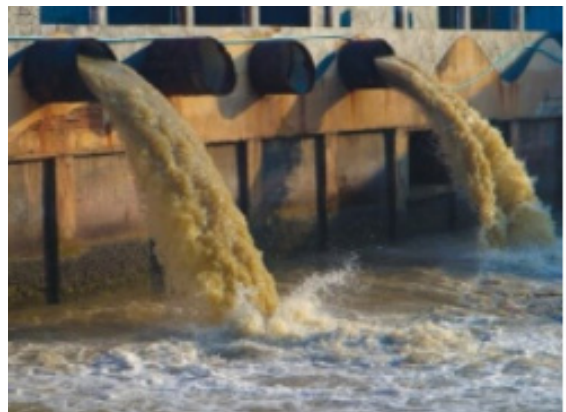
በከተማችን ውስጥ ለሀገር እድገት ከፍተኛ አስተዋፅኦ ያላቸው በርካታ የምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴዎች ቢኖሩም በተፈጥሮ ሀብት ላይ ግን የሚከተሉትን አሉታዊ ተፅዕኖዎች ያሳድራሉ።

ሀ. የከተማ ግብርና በተፈጥሮ ሀብት ላይ የሚያሳድረው አሉታዊ ተፅዕኖ

የግብርና ልማት መስፋፋት በተፈጥሮ ሀብት ላይ የአየር ንብረት ለውጥን፣ የደን መመናመንን፣ የብዝሃ-ህይወት መጥፋትን፣ የአፈር መሸርሸርን፣ የተፈጥሮ ሀብት ብክነትንና የመሳሰሉትን አሉታዊ ተፅዕኖዎች ያሳድራል።

ለ. ኢንዱስትሪ በተፈጥሮ ሀብት ላይ የሚያሳድረው አሉታዊ ተፅዕኖ

በተመሳሳይ ሁኔታ ከኢንዱስትሪ የሚለቀቁ ጭስ፣ ኬሚካሎችና ዝቃጮች በተፈጥሮ ሀብት ላይ የአየር ንብረት ለውጥን፣ የብዝሃ ህይወት መጥፋትን፣ የውሃና የአየር ብክለትን እንዲሁም ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ደህንነትን አደጋ ላይ ይጥላሉ። በተጨማሪም በአምራቾች የኢንዱስትሪ ዘርፍ ስር የሚገኙ የእንጨት ስራ ውጤቶች በከተማው የደን ሀብት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ አላቸው።

ሥዕል 4.4.1 ከኢንዱስትሪ የወጣ ቆሻሻ

ሐ. ቱሪዝም በተፈጥሮ ሀብት ላይ የሚያሳድረው አሉታዊ ተፅዕኖ

ይህ የምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴም የአፈር መሸርሸርን፣ የአየርና የውሃ ብክለት መጨመርን፣ የብዝሃ ህይወት መጥፋትን ያስከትላል። እነዚህ ተፅዕኖዎች ቱሪዝም ራሱ የሚመካበትን የአካባቢ የተፈጥሮ ሀብቶችን ቀስ በቀስ ሊያጠፋ ይችላሉ።

መ. መጓጓዣ በተፈጥሮ ሀብት ላይ የሚያሳድረው አሉታዊ ተፅዕኖ

መጓጓዣ በተፈጥሮ ሀብት ላይ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ አሉታዊ ተፅዕኖ ያሳድራል። ለምሳሌ፡-በቀጥታ ከመኪና የሚወጣ ጭስ ለአየር ብክለት መንስኤ ነው። በተጨማሪም ደግሞ ከመኪናም ሆነ ከሌሎች የመጓጓዣ አይነቶች የሚሰማው ከመጠን ያለፈ ድምፅ ሰዎችንም ሆነ እንስሳትን ምቹት እንዳይሰማቸው ያደርጋል።

ሥዕል 4.4.2 የመኪና ጭስ

መልመጃ 4.4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች አብራርታችሁ መልሱ።

1. የውሃ አካላትን የሚበክሉ የምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴዎችን ዓፉ።
2. አየርን የሚበክሉ የምጣኔ ሀብት እንቅስቃሴዎችን ዓፉ።

4.5 በከተማዎችን ለገበያ ሊውሉ የሚችሉ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች! ይህን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፡-

❖ በከተማዎች ለገበያ ሊውሉ የሚችሉ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችን ትለያላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- አፈር ውጤቶች
- የእዕዋት ውጤቶች
- የእንስሳት ውጤቶች

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

በከተማችን የሚገኙትን የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችን ዘርዝሩ።

የቡድን ውይይት 4.5.1

ዓላማ:- በከተማችሁ ውስጥ የሚገኙ ጥንታዊ ህንፃዎችን፣ ሀውልቶችንና ቤተ-እምነቶችን መለየት።

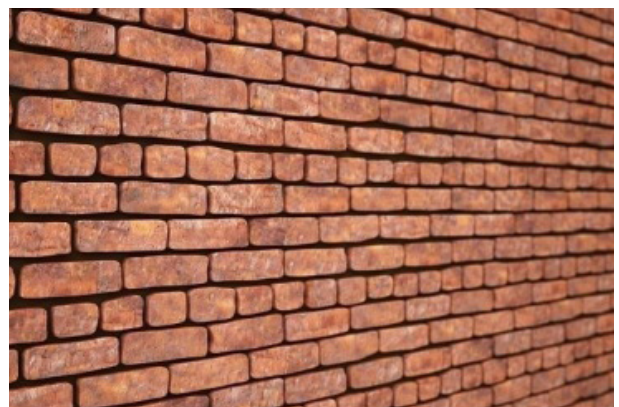
መመሪያ:- በየግላችሁ ለገበያ ሊውሉ የሚችሉ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችን ሥዕል ሰርታችሁ አምጡ። በምትሰሩበት ጊዜ ወላጆቻችሁ ያግዟቸዋል።

የተግባር ስራ:-

በከተማችሁ ውስጥ የሚገኙ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችን ሥዕል ሰርታችሁ ለመምህራችሁ በማቅረብ ለገበያ እንደሚውሉና እንደማይውሉ ተወያዩባቸው።

ሀ. የአፈር ውጤቶች

በከተማችን ከሚገኙ የአፈር ውጤቶች ውስጥ ጀበና፣ የአበባ መትከያ፣ ምጣድ፣ ድስት፣ ማሰሮ፣ የሸክላ የወለል ምንጣፍና የመሳሰሉት ለገበያ ሊውሉ የሚችሉ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ናቸው።

ሥዕል 4.5.1 የአፈር ውጤቶች

ለ. የእንጨት ውጤቶች

ወንበር፣ ጣውላ፣ አልጋ፣ የሙዚቃ መሳሪያዎች፣ ከሰልና የመሳሰሉት የደን ውጤቶች በከተማችን ለገበያ ሊውሉ የሚችሉ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ናቸው።

ሥዕል 4.5.2 የእንጨት ውጤቶች

ሐ. ከመሬት ውስጥ የሚገኙ ማዕድናት

ወርቅ፣ ነሀስ፣ ብር፣ የብረት ውጤቶች፣ የክበረ ድንጋይና የመሳሰሉት በከተማችን ለገበያ የሚውሉ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ናቸው።

መ. ለምግብ የሚውሉ የእጽዋት ውጤቶች

ጎመን፣ ካሮት ፣ ድንች፣ ቆስጣና የመሳሰሉት በከተማችን ለገበያ የሚውሉ የዕቃዎት ውጤቶች ናቸው።

ሠ. ከእንስሳት የሚገኙ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች

ሥጋ፣ የቆዳ ውጤቶች፣ እንቁላል፣ ወተትና የወተት ተዋፅኦች በከተማችን ለገበያ የሚውሉ የእንስሳት ውጤቶች ናቸው።

ሥጋ

ወተት

ሥዕል 4.5.3 የእንስሳት ውጤቶች

በ “ሀ” ሥር የሚገኙትን የተፈጥሮ ሀብቶች በ“ለ” ሥር ከሚገኙት ውጤቶቻቸው ጋር አዛምድ

<u>ሀ</u>	<u>ለ</u>
1. የአፈር ውጤት	ሀ. አይብ
2. የማዕድን ውጤት	ለ. ወርቅ
3. የእንስሳት ውጤት	ሐ. ጎመን
4. የእፅዋት ውጤት	መ. ጀበና

4.6 በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረግ ሕጋዊና ሕገወጥ የንግድ ክዋኔ

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች! ይህን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ:-

❖ በከተማችሁ የሚከናወኑ ሕጋዊና ሕገ ወጥ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ግብይትን ትለያላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- ❖ ህገወጥ ንግድ
- ❖ ህጋዊ ንግድ

የማነቃቂያ ጥያቄዎ

1. የህጋዊና የህገወጥ ንግድ ልዩነት ምንድን ነው?
2. በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረግ ህጋዊ ንግድ ለአንድ ሀገር ምን ጠቀሜታ ይሰጣል?

በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረግ ህጋዊ ንግድ ለአንድ ሀገር ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ እድገት ከፍተኛ አስተዋፅኦ ያደርጋል። በተጨማሪም ለብዝሃ ህይወት መጠበቅ ከፍተኛ ሚና ይጫወታል። በተቃራኒው ደግሞ እነዚህ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች በህገወጥ መንገድ ግብይት ቢካሄድባቸው በሀገር ኢኮኖሚና በብዝሃ ህይወት መጠበቅ ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ ያሳድራሉ።

የቡድን ውይይት 4.6.1

አላማ:- በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረግ ህጋዊና ህገወጥ የንግድ ሂደቶችን መለየት

መመሪያ:- :- ከ 3-5 የቡድን አባላትን መስርታችሁ የሚከተሉትን ጥያቄዎች ተወያዩና ለመምህራችሁ አቅርቡ።

የመወያያ ጥያቄ:-

በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረገውን ህጋዊና ህገወጥ የንግድ ሂደቶችን ግለፅ።

ህጋዊ የንግድ ክዋኔዎች የምንላቸው በመንግስት እውቅና የተሰጣቸውና ተገቢውን ግብር የሚከፍሉበት ሲሆን ህገ ወጥ ንግድ ደግሞ ምንም የመንግስት እውቅና ሳይኖረው ለመንግስትም ተገቢውን ግብር ሳይከፈል የሚከናወን ንግድ ነው።

ጠቃሚ መረጃ:- መሬት ማለት የተወሰነን አካባቢ የሚሸፍን ሲሆን በውስጡ ደኖችን፣ ማዕድናትን፣ የአየር ንብረትን፣ እንስሳትን፣ አፈርንና የውሃ አካላትን ያጠቃልላል።

1. በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረግ ህጋዊ ንግድ

በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረግ ህጋዊ የንግድ እንቅስቃሴ ለተፈጥሮ ሀብት እንክብካቤ፣ ለብዝሃ ህይወት መጠበቅና ለመልካም አስተዳደር ከፍተኛ አስተዋፅኦ አለው።

ሀ. መሬት:- ይህን የተፈጥሮ ሀብት በህጋዊ መንገድ መገበያየት በከተማ ውስጥ ሊደርስ የሚችልን የመኖሪያ ቤት እጦትን በከፍተኛ ሁኔታ ይቀንሳል። በተጨማሪም ለድህነት ቅነሳ፣ ለምግብ ዋስትና መረጋገጥ፣ ብልሹ አስራርን(መስናን) ለመቀነስ አስተዋፅኦ ያደርጋል።

ሥዕል 4.6.1 መሬት

ለ. ደን፡-ከተማችን በደን ሽፋን አመርቂ ውጤት እያሳየች ትገኛለች። ይህ የተፈጥሮ ሀብትንና ከደን የሚገኘውን የእንጨት ውጤቶች ማለትም እንደ ጣውላ፣ ባህላዊ የሙዚቃ መሳሪያዎችን፣ ከሰልን፣ የቤት እቃዎችን፣ የማገዶ ፍጆታንና የመሳሰሉትን በህጋዊ መንገድ መገበያየት ለሀገር ኢኮኖሚ ከፍተኛ አስተዋፅኦ አለው።

ሥዕል 4.6.2 የእንጨት ውጤቶች

ሐ. ማዕድናት፡- በተለያዩ የከተማችን አካባቢዎች ማዕድናት በህጋዊ መንገድ ለማብደት ይውላሉ። ለምሳሌ፡- ወርቅ፣ ብር፣ ነሃስ፣ የከበረ ድንጋይና ሌሎች ማዕድናት በስፋት በህጋዊ መንገድ ለገበያ ይውላሉ።

2. በተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ላይ የሚደረግ ህገወጥ ንግድ

ሀ. ህገወጥ የደንና የደን ውጤቶች ንግድ

በተለያዩ የአዲስ አበባ ከተማ አካባቢዎች ላይ ከፍተኛ የደን ሽፋን ይስተዋላል። ነገር ግን ይህ ሀብት ለመኖሪያ ቤት መስሪያነት፣ ለማገዶ፣ ለጣውላ፣ ለእንጨት ውጤቶችና ለመሳሰሉት ጉዳዮች በተለያዩ ህገወጥ ነጋዴዎች ግብይት ላይ ይውላሉ። ይህ ደግሞ በሀገር ኢኮኖሚም ሆነ በብዝሃ ህይወት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ ያሳድራል።

ለ. ህገወጥ የእንስሳትና የእንስሳት ውጤቶች ንግድ

በከተማችን በተለያዩ አካባቢዎች ላይ ህገወጥ የእንስሳት እርድና የክብት ስጋ ሽያጭ እንዲሁም የቆዳና የቆዳ ውጤቶች በህገወጥ መንገድ ለገበያ ይውላል። ይህም በሀገር ኢኮኖሚ ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ ያሳድራል።

ሐ. ህገወጥ የአፈር ንግድ

በአንዳንድ የከተማችን አካባቢዎች ለሸክላ ዕቃ መስሪያነት የሚያገለግል የሸክላ አፈር ቢኖርም መንግስት በዚህ የተፈጥሮ ሀብት ላይ ተጠቃሚ ሲሆን አይታይም ይልቁንም በህገወጥ መንገድ ለሸክላ ዕቃ መስሪያነት ሲጠቀሙበት ይስተዋላል። ይህን ሀብት በአግባቡ ባለመጠቀም ምክንያት በሀገር ኢኮኖሚና በተፈጥሮ ሀብት ላይ ጉዳት ያስከትላል።

መልመጃ 4.6

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች አብራርታችሁ መልሱ።

1. ህገ-ወጥ ንግድ ሀገር ላይ ምን ጉዳት ያስከትላል?
2. በመንግስት እውቅና የተሰጣቸውና ተገቢውን ግብር የሚከፈልበት የንግድ አይነት ምን ይባላል?

4.7 በከተማችን የሚገኙ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች የግብይት ክዋኔዎች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት፡-

ተማሪዎች! ይህን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፡-

❖ የከተማችሁን የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችን የግብይት እንቅስቃሴዎች ትገልጻላችሁ፡፡

ቁልፍ ቃላት

■ ቸርቻሮ

■ ጅምላ

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

1. ቸርቻሮ ንግድ ምንድን ነው?
2. ጅምላ ንግድ ምንድን ነው?

በአዲስ አበባ ከተማ የተፈጥሮ ሀብቶች ወደ ነጋዴዎችና ተጠቃሚው ህብረተሰብ በቀጥታ ወይም በሶስተኛ ወገን አማካኝነት በቸርቻሮና በጅምላ የንግድ አይነቶች ይሰራጫሉ፡፡

የቡድን ውይይት 4.7.1

ዓላማ፡- የንግድ አይነቶችን መለየት

መመሪያ፡- አምስት አባላት ያለው ቡድን በመመስረት በሚከተለው ነጥብ ላይ ተወያዩ፡፡

የመወያያ ጥያቄ፡-

በቸርቻሮና በጅምላ ንግድ መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?

ሀ. የቸርቻሮ ንግድ፡- የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችን ቀጥታ ከአምራቹ ወደ ተጠቃሚው ህብረተሰብ የሚደርስበት የንግድ ስርዓት ነው፡፡**ለምሳሌ፡-** የእንጨት ውጤቶች የሆኑትን እንደ ወንበር፣ ጠረጴዛ፣ አልጋ፣ ጣውላና የመሳሰሉትን

ተጠቃሚዎችና ነጋዴዎች ቀጥታ ከአምራቹ ይገዛሉ።

ለ. የጅምላ ንግድ፡- ይህ የንግድ አይነት ደግሞ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችን ለነጋዴ በመሸጥ ወይም ነጋዴዎች ከአምራቾች ላይ በመግዛት ለቸርቻሪዎች በብዛት የሚሸጡበት ንግድ ነው። ይህ የንግድ አይነት በሶስተኛ ወገንም(በደላላ) በኩል ይከናወናል። ለምሳሌ፡-ጫማ፣ ቦርሳ፣ ጃኬትና የመሳሰሉት የቆዳ ውጤቶች በጅምላ ለነጋዴ ወይም ለተጠቃሚ ሀብረተሰብ በብዛት መሸጥን ያመለክታል።

መልመጃ 4.7

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ከአምራቾች ወደ ተጠቃሚዎች የሚደርሱ የተፈጥሮ ሀብት አይነቶችን ጥቀሱ።
2. የንግድ አይነቶችን ጥቀሱ።

4.8 በከተማችን የሚገኙ ለሰዎችና ለዕቃዎች የሚያገለግሉ የተለያዩ የመጓጓዣ ዘዴዎች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት

ተማሪዎች! ይህን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፡-

❖ በከተማችሁ ያሉትን የመጓጓዣ ዓይነቶችን ትገልጻላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

▪ መጓጓዣ

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

መጓጓዣ ለሰው ልጅ ምን ጥቅም ይሰጣል?

መጓጓዣ ሰዎችንና ምርትን ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ ለማንቀሳቀስ የሚሰችል የግንኙነት መረብ ነው።

የቡድን ውይይት 4.8.1

አላማ:-በከተማችሁ ያሉትን የመጓጓዣ አይነቶችን መግለፅ

መመሪያ:- ከ 3-5 የቡድን አባላትን መስርታችሁ በከተማችሁ የሚገኙትን የመጓጓዣ አይነቶችን በመመልከት ያያችሁትን ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩ።

የመወያያ ጥያቄ:-

1. ምን ምን አይነት የመጓጓዣ አይነቶችን ተመለከታችሁ?

መጓጓዣን ውጤታማ ለማድረግ የመኪና መንገድ፣ የባቡር መስመር፣ የአውሮፕላን አገልግሎትና(ማረፊያና) የመርከብ አገልግሎት(ወደብ) ያስፈልጋል። የመጓጓዣ አይነቶች በሶስት ይከፈላል እነሱም የአየር፣ የየብስና የውሃ ናቸው።በባህላዊ ዘዴዎችም የጋማ ከብቶችን ለማጓጓዣነት ስራ ላይ ይውላል።

መጓጓዣ ለሀገር ዕድገት በጣም አስፈላጊና ወሳኝ ነገር ነው። በአዲስ አበባ ከተማም ሰዎችንና ምርትን ከቦታ ቦታ ለማንቀሳቀስ የተለያዩ መጓጓዣ አይነቶች ይገኛሉ። ለምሳሌ፡- መኪና፣ ሞተር ሳይክል፣ ባቡር፣ ጋሪና የመሳሰሉት በዋናነት ይጠቀሳሉ።

ሀ. መኪና:- ሞተር የተገጠመለት ተሽከርካሪ ሲሆን ሰዎችን ወይም ዕቃን ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ ለማንቀሳቀስ ይረዳል።

በአጠቃላይ በከተማችን የሚገኙት ተሽከርካሪዎች የሰው ልጅን የአለት ከአለት እንቅስቃሴን በከፍተኛ ሁኔታ እያገዘ ከመገኘቱም በተጨማሪም ለሀገራችንም የገቢ ምንጭ ናቸው።

ሥዕል 4.8.1 የመኪና ትራንስፖርት

ለ. ባቡር፡-አንድ ወይም ከአንድ በላይ ተሳቢ(ፋርጎዎች) ያሉትና በተለየ የብረት አይነት የተሰራና በብረት መንሸራተቻ(ሀዲድ) ላይ የሚሄድ የሰውና የእቃ መጓጓዣ አይነት ነው። ባቡር በኤሌትሪክ ሀይል፣ በድንጋይ ከሰል ሀይልና በሌሎች የባቡር የማንቀሳቀሻ ሀይል ሊንቀሳቀስ የሚችል የመጓጓዣ አይነት ነው። በከተማችን የሚገኘው ቀላል ባቡር በኤሌትሪክ ሀይል የሚሰራ የመጓጓዣ አይነት ነው።

በከተማችንም የኢትዮጵያ የምድር ባቡር ማህበር(ኮርፖሬሽን) የሚያስተዳድረው በሁለት የባቡር መስመሮች ማለትም ከጦር ሀይሎች እስከ አያት አደባባይ እና ከምኒልክ አዳባባይ እስከ ቃሊቲ ድረስ የትራንስፖርት አገልግሎት እየሰጡ የሚገኙ ባቡሮች ይገኛሉ።

ሥዕል 4.8.2 የኦዲስ አበባ ቀላል የባቡር ትራንስፖርት

ሐ. ጋሪ፡-ሰዎችንም ሆነ ዕቃ ከቦታ ቦታ ለማንቀሳቀስ የሚያገለግል በለማዳ እንስሳት የሚጎተት የመጓጓዣ አይነት ነው። ጋሪ በአንዳንድ የከተማችን አካባቢዎች የትራንስፖርት አገልግሎት በመስጠት ከፍተኛ አስተዋጽኦ እያደረገ ይገኛል።

ሥዕል 4.8.3 የአዲስ አበባ የጋራ ትራንስፖርት

መልመጃ 4.8

ሀ. ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ሰጡ።

1. የመጓጓዣ አይነቶችን ጥቀሱ?
2. መጓጓዣ ለሰዎች ምን ጥቅም ይሰጣል?

4.9 በወረዳችን፣ በክፍለ ከተማችንና በከተማችን ውስጥ የሚገኙ ቅርሶች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቅ አጥጋቢ የመማር ብቃት፦

ተማሪዎች! ይህን ንዑስ ርዕስ ተምራችሁ ስታጠናቅቁ፦

❖ በወረዳችሁ፣ በክፍለ ከተማችሁና በከተማችሁ ዕውቅና የተሰጣቸውን ቅርሶች ትዘረዝራላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- ቅርስ
- የሚዳሰስ ቅርስ
- የማይዳሰስ ቅርስ

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

1. በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ የሚገኙትን እውቅና የተሰጣቸውን የሚዳሰሱ ቅርሶች ዘርዝሩ።

ቅርሶች አእምሮንና መንፈስን የሚያድስ ውድ ሀብት ከመሆናቸውም በተጨማሪ የጎብኚዎች መስህብም ናቸው።

የቡድን ውይይት 4.9.1

ዓላማ:- በወረዳችሁ፣ በክፍለ ከተማችሁና በከተማችሁ ዕውቅና የተሰጣቸውን ቅርሶች መዘርዘር

መመሪያ:- 3-5 አባላት ያሉት ቡድን በመመስረት ተወያዩና ለመምህራችሁ አቅርቡ።

የመወያያ ጥያቄ:-

- በወረዳችሁ፣ በክፍለ ከተማችሁና በከተማችሁ ዕውቅና የተሰጣቸውን ቅርሶች በዝርዝር ጻፉ።

አዲስ አበባ ከተማ ውስጥ የሚገኙት ታሪካዊና ባህላዊ ቅርሶች በነዋሪዎች የተሰሩ፣ ከሌሎች በስጦታ የተሰጡ እንዲሁም ከተለያዩ ክልሎች የተሰበሰቡና ትኩረት ሰጥተን የምንጠብቃቸውና ለመጨረሻ ትውልድ የሚተላለፉ ውድ የሆኑ የሀገር ሀብት ናቸው።

በከተማችን ከሚገኙ ዋና ዋና ቅርሶች ውስጥ የተለያዩ ሀውልቶች፣ እንጦጦ ማርያም ቤተ ክርስቲያን ግቢ ውስጥ የሚገኘው የአጼ ምኒልክ ቤተ መንግስትና ብሄራዊ ቤተ መዘክር ጥቂቶች ናቸው። ቅርሶች የሚዳሰሱና የማይዳሰሱ በመባል በሁለት ይከፈላል።

ሀ. የሚዳሰሱ ቅርሶች

የቡድን ውይይት 4.9.2

ዓላማ:- በከተማችሁ ውስጥ የሚገኙ ጥንታዊ ህንፃዎችን፣ ሀውልቶችንና ቤተ-እምነቶችን መለየት።

መመሪያ :- በግላችሁ የሚከተሉትን የሚዳሰሱ ቅርሶች በተግባር ሰርታችሁ አምጡ ። በምትሰሩበት ጊዜ ወላጆቻችሁ ያግዙዎችሁ።

የተግባር ስራ:-

- በከተማችሁ ውስጥ የሚገኙ በቅርስነት የተመዘገቡ ጥንታዊ ህንፃዎችን፣ ሀውልቶችንና ቤተ-እምነቶችን በእንጨት ቅርፃ ቅርፅ ሰርታችሁ በክፍል ውስጥ ለጓደኞቻችሁ አቅርቡ።
- በከተማችሁ ውስጥ የሚገኙ በቅርስነት የተመዘገቡ ጥንታዊ ህንፃዎችን፣ ሀውልቶችንና ቤተ-እምነቶችን የሚያሳይ ስእል ሰርታችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ ።

የሚዳሰሱ ቅርሶች በህብረተሰብ ወይም በግለሰብ አማካኝነት የተሠሩና ለትውልድ ሊተላለፉ የሚችሉ ታሪካዊ ቦታዎችን፣ ጥንታዊ የድንጋይ ላይ ዕሁፎችን፣ ቤተእምነቶችን፣ ትክል ድንጋዮችን፣ በቁፋሮ የተገኙ ሳንቲሞችን፣ ጌጣጌጦችን ሀውልቶችንና በሙዚየም ውስጥ ያሉ ዕቃዎችን ያጠቃልላል።

የድል ሀውልት

የአቡነ ጴጥሮስ ሀውልት

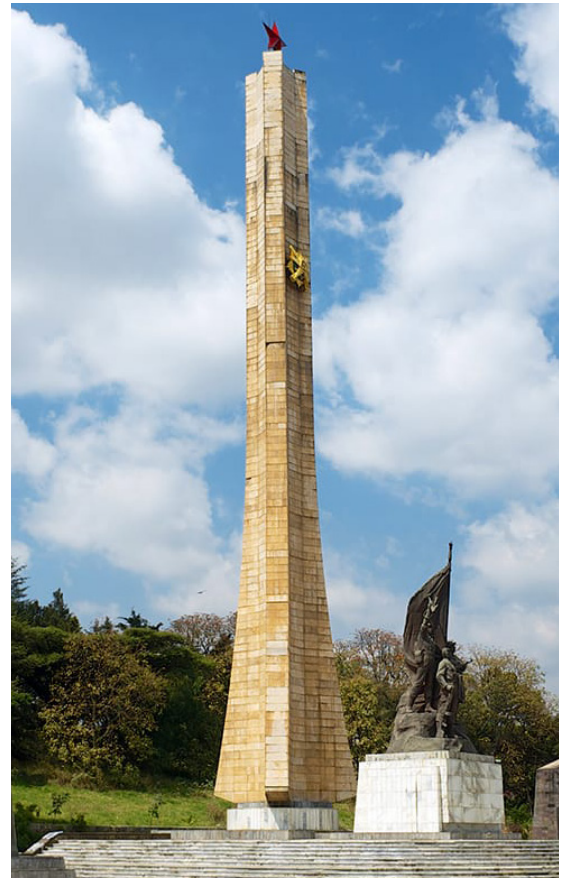
የአዴ ምኒልክ ሀውልት

የየካቲት 12 የሰማእታት መታሰቢያ ሀውልት

የእቴጌ ጣይቱ ሆቴል

ኢትዮ-ኩባ ወዳጅነት መታሰቢያ ሐውልት

ሥዕል 4.9.1 በከተማችን የሚገኙ የሚዳሰሱ ቅርሶች

ለ. የማይዳሰሱ ቅርሶች

ተግባር ስራ 4.9.3

ዓላማ:- በከተማችሁ ውስጥ የሚገኙ የማይዳሰሱ ቅርሶችን ማቅረብ።

መመርያ :- ከ 3-5 የቡድን አባላትን መስርታችሁ እንደ ጉግልና ዩቲዩብ ያሉ የቴክኖሎጂ ውጤቶችን በመጠቀም ድምጽና ምስል የያዘ መንፈሳዊ ቅርስ አስላችሁ አግኙ።

የምልከታ ጥያቄ:-

- ይዛችሁ የመጣችሁትን የማይዳሰሱ ቅርስ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በተወካዮችሁ በኩል አሳዩ። ከተመለከታችሁት ውስጥ ምን ትምህርት አገኛችሁ?

የማይዳሰስ ቅርስ በዓይን የማይታይና የማይጨበጥ ነገር ግን በድምፅ ወይም በአካላዊ እንቅስቃሴ የሚገለፅና አንድ ህዝብ በቅብብሎሽ (በትውፊት) ያገኘው ሀብት ነው።

ትውፊታዊ አባባሎች ወይም ሥነቃሎች፣ ጭፈራዎች፣ ቀረርቶዎችና፣ ሽለላዎች፣ እንጉርጉሮዎች፣ የበዓል አከባበር ክዋኔዎች የአንድ ሕዝብ የማይዳሰሱ ቅርሶች ናቸው። ለምሳሌ፡-የመስቀል በዓል አከባበር፣ የኢሬቻ በዓል አከባበርና የመሳሰሉት በከተማችን የሚገኙ የማይዳሰሱ ቅርሶች ናቸው።

የመስቀል በዓል አከባበር

የኢሬቻ በዓል አከባበር

የእስልምና የበዓል አካባቢ

የፕሮቴስታንት የአምልኮ ስነስርዓት

ሥዕል 4.9.2 የማይዳሰሱ ቅርሶች

መልመጃ 4.9

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. በከተማችን የሚገኙትን የሚዳሰሱ ቅርሶችን ጥቀሱ፡፡
2. የማይዳሰሱ ቅርሶች ከሚባሉት ውስጥ ቢያንስ ሦስቱን ጥቀሱ፡፡

ማጠቃለያ

- ባህሎቻችን የእኛነታችን መገለጫ ስለሆኑ ኢትዮጵያዊ እሴታቸውን እንዳይለቁ ልንጠብቃቸው ይገባል።
- በከተማችን ከሚገኙ ባህሎች ውስጥ ባህላዊ አለባበስ፣ አመጋገብ፣ መከባበርና መረዳዳት ዋናዎቹ ናቸው።
- የተፈጥሮ ሀብትን መንከባከብ ህይወትን መጠበቅ ነው።
- ግብርና ሰብልን ማምረትን፣ የዶሮ እርባታን፣ ከብት ማርባትንና የንብ እርባታን ያካትታል።
- የጎጆ ኢንዱስትሪዎችና ቀላል ኢንዱስትሪዎች ለከተማችን እድገት ከፍተኛ አስተዋፅኦ አላቸው።
- ቱሪዝም የሀገር ሀብት ነው።
- እቃን በእቃ ወይም ሰብልን በሰብል አለበለዚያም እቃን ወይም ሰብልን በገንዘብ የመለወጥ ሂደት ንግድ ይባላል።
- የቴክኖሎጂ ዕድገት መሳሪያዎችን በማሻሻል የዕውቀትና የአመራረት ስልት መሻሻል ያስከትላል።
- በተፈጥሮ ሀብት ላይ አሉታዊ ተፅእኖ ከሚያሳድሩ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች መካከል የደን መጨፍጨፍ፣ የውሃና የአየር ብክለት ዋናዎቹ ናቸው።
- ህገወጥ ንግድ በሀገር ኢኮኖሚ ላይ አሉታዊ ተፅእኖ ያሳድራል።
- የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ከአምራቾች ወደ ተጠቃሚዎች በነጋዴዎች በኩል ይሰራጫሉ።
- መኪና፣ ባቡር፣ ጋሪ፣ ሞተር ሳይክል በከተማችን የሚገኙ የመጓጓዣ አይነቶች ናቸው።
- ቅርስ የሚዳሰስና የማይዳሰስ በመባል በሁለት ይከፈላል።

የምዕራፉ ማጠቃለያ ጥያቄዎች

ሀ) የሚከተሉትን ዐረፍተ ነገሮች ካነበባችሁ በኋላ ትክክል ከሆኑ እውነት ትክክል ካልሆኑ ደግሞ ሐሰት በማለት መልሱ።

1. ባህል የአንድን ማህበረሰብ የአኗኗር ሁኔታን አይገልፅም።
2. የሰብል ምርት ወተትንና የወተት ተዋፅኦን ያጠቃልላል።
3. ወርቅ፣ የሽክላ ድስት፣ የእንጨት ወንበር የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ናቸው።
4. ህገ-ወጥ ንግድ ወንጀል ነው።
5. የጅምላ ንግድ የተፈጥሮ ሀብትን በቀጥታ ለተጠቃሚ ህብረተሰብ ያደርሳል።
6. የመስቀል በዓል አከባበር በአለም ቅርስነት የተመዘገበ የቅርስ አይነት ነው።
7. ተረቶችና ልዩ ልዩ ጨዋታዎች የሚዳሰሱ ቅርሶች ናቸው።

ለ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች ውስጥ ትክክለኛውን መልስ በመምረጥ መልሱ።

1. የተፈጥሮ ሀብትን የሚበክለው የትኛው ነው?

ሀ. የሰው ዓይነምድር	ለ. የእንስሳት እዳሪ
ሐ. የእርሻ ኬሚካሎች	መ. ሁሉም መልስ ናቸው
2. በከተማችን በሚገኙ ኢንዱስትሪዎች ውስጥ የሚመረተው የትኛው ነው?

ሀ. የቆዳ ውጤቶች	ለ. የብረታ ብረት ውጤቶች
ሐ. የመጠጥ ውጤቶች	መ. ሁሉም መልስ ናቸው
3. ከሚከተሉት ውስጥ የጎጆ ኢንዱስትሪ አይነት ያልሆነው የትኛው ነው?

ሀ. የቅርጫት ስራ	ለ. የሽክላ ስራ
ሐ. የቀርከሀ ስራ	መ. ኮምፒውተር

4. ከሚከተሉት ውስጥ ከቀላል ኢንዱስትሪ ውጤቶች የማይመደበው የትኛው ነው?

ሀ. የወረቀት ውጤቶች

ሐ. የሽመና ውጤቶች

5. በቤት ውስጥ ለስራ ከምንጠቀምባቸው የቴክኖሎጂ ውጤቶች ውስጥ የማይመደበው የትኛው ነው?

ሀ. የኤሌክትሪክ ምድጃ መፍጫ

ሐ. የኤሌክትሪክ ምጣኔ

6. ለመንግስት ግብር መክፈል ያለበት ከየትኛው የንግድ አይነት ነው?

ሀ. ከጉዳና ላይ ንግድ

ሐ. ከቸርቻሮ ንግድ

7. የአዲስ አበባ ቀላል ባቡር መነሻና መድረሻ መስመር የሆነው የትኛው ነው?

ሀ. ከጦር ሀይሎች ስድስት ኪሎ

ሐ. ከጦር ሀይሎች እስከ አያት

8. ከሚከተሉት አማራጮች ውስጥ የመጓጓዣ አይነት ያልሆነው የትኛው ነው?

ሀ. መኪና

9. ከሚከተሉት አንዱ የሚዳሰስ ቅርስ አይደለም፡፡

ሀ. የመስቀል በዓል አካባቢ

ሐ. የሰድስት ኪሎ የሶማሪታት ሀውልት

ሐ) በ “ሀ” ሥር ሚገኙትን በ“ለ” ሥር ከሚገኙት ጋር አዛምድ“ሀ”

1. በመንሸራተቻ ሀዲድ ላይ የሚንቀሳቀስ የመጓጓዣ አይነት ነው።
2. በለማዳ እንስሳት የሚገኙት የመጓጓዣ አይነት ነው።
3. በነዳጅ ሀይል የሚንቀሳቀስ የመጓጓዣ አይነት ነው።

“ለ”

- ሀ. መኪና
ለ. ጋሪ
ሐ. ባቡር
መ. ሳይክል

መ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ስጡ።

1. የእድርና የእቁብ ጠቀሜታን ዓፋ።
2. በከተማችሁ የሚገኙትን የቱሪዝም መዳረሻዎችን ጥቀሱ።
3. በተፈጥሮ ሀብቶች ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ የሚያደርሱትን ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች ጥቀሱ።

ፍተሻ

ልታከናውኗቸው የምትችሏቸውን ተግባራት ለመግለፅ ይህን (✓) ምልክት በሳጥኖች ውስጥ በማስቀመጥ አመልክቱ።

1. በከተማችን የሚገኙ የተለያዩ ባህሎችን እገልጻለሁ። ☐
2. በከተማችን ውስጥ ለተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ አስተዋጽኦ ያላቸውን ባህላዊ አሠራሮችን እለያለሁ። ☐
3. በከተማችን ያሉትን የባህል ብዙነነት ዋጋ እሰጣለሁ። ☐
4. በከተማችን ያሉትን ዋና ዋና ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎችን አብራራለሁ። ☐
5. በከተማችን የሚከናወኑ ምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴዎች በተፈጥሮ ሀብት ላይ ያላቸውን አሉታዊ ተጽዕኖ እለያለሁ። ☐
6. የከተማችሁን የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶችና የግብይት እንቅስቃሴዎችን እገልጻለሁ። ☐
7. በከተማችን የሚከናወኑ ሕጋዊና ሕገ ወጥ የተፈጥሮ ሀብት ውጤቶች ግብይትን እለያለሁ። ☐
8. በከተማችን ያሉትን የመጓጓዣ ዓይነቶችን እገልጻለሁ። ☐
9. በወረዳችን፣ በክፍለ ከተማችንና በከተማችን ዕውቅና የተሰጣቸውን ቅርሶች እዘረዝራለሁ። ☐

ምዕራፍ አምስት

ድንበር ተሻጋሪ ጉዳዮች

ከምዕራፉ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች

ተማሪዎች ይህን የትምህርት ይዘት ተምረው ሲያጠናቅቁ፡-

- ❖ የመረጃ ቴክኖሎጂን በመጠቀም የኤች አይቪ ስርጭት የሚያስከትለውን ጉዳት ያብራራሉ።
- ❖ አደገኛ ኬሚካልና አደንዛዥ ዕፅን ይለያሉ።
- ❖ የድርቅና የረሃብ ምንነትን ይለያሉ።
- ❖ በከተማቸው የሚታየውን ድርቅ ምክንያት እና ውጤት ይገልጻሉ።
- ❖ በከተማቸው በሚታዩ የዝናብ መጠንን በሚያሳይ ካርታ እና ለድርቅ ተጋላጭ ቦታዎችን መመልከት እና ግንኙነታቸውን ይገልጻሉ።
- ❖ በከተማቸው ድርቅን ለመቋቋም የሚያስችሉ ዘዴዎችን ይዘረዝራሉ።

በምዕራፉ የተካተቱ ይዘቶች

- 5.1 ኤች. ኤይ. ቪ /ኤድስ በኢትዮጵያ
- 5.2 በቤታችን የሚገኙ ኬሚካሎች
- 5.3 ተገቢነት የሌለው የመድኃኒት አጠቃቀም
- 5.4 ድርቅ እና ረሃብ

መግቢያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ተፅዕኖ የሚፈጥሩ ድንበር ተሻጋሪ ጉዳዮች መካከል ዋና ዋናዎቹን ትማራላችሁ። የመረጃ ቴክኖሎጂን በመጠቀም የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ስርጭት እና የሚያስከትለውን ጉዳት እና ሌሎች ተላላፊ በሽታዎችን ትገልፃላችሁ። የአደገኛ ኬሚካሎችን እና አደጓዛኝ እፆችን ምንነት ትለያላችሁ። እንዲሁም ተገቢነት የሌለው መድኃኒት አጠቃቀምን ምንነትና በሰዎች ጤና ላይ የሚያስከትለውን ጉዳት ትገነዘባላችሁ። ከዚህ በተጨማሪም ስለ ድርቅና ረሃብ ምንነት፣ የድርቅ ምክንያትና ውጤት ትገነዘባላችሁ። በስተመጨረሻም የከተማችሁን የዝናብ መጠን የሚያሳይ ካርታ በመመልከት ለድርቅ ተጋላጭ የሆኑ ቦታዎችን እና በከተማችሁ ድርቅን ለመቋቋም የሚያስችሉ ዘዴዎችን ትለያላችሁ።

5.1. ኤች.አይ. ቪ /ኤድስ በኢትዮጵያ

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች፦

- ❖ በመረጃ ቴክኖሎጂ አማካኝነት የኤች. አይ. ቪ ሥርጭት መረጃን በመስብሰብ የሚያስከትለውን ጉዳት ታብራራላችሁ።
- ❖ ሌሎች ተላላፊ በሽታዎችን ትዘረዝራላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- ኤድስ
- ኤች አይ ቪ
- ቴክኖሎጂ
- ተላላፊ

ተማሪዎች! በሶስተኛ ክፍል የአካባቢ ሳይንስ ትምህርታችሁ ላይ ስለ ኤች. አይ. ቪ /ኤድስ ምንነት፣ ኤች አይ ቪ /ኤድስ ምልክቶችና የመድኃኒት ግንኙነት ተምራችኋል። በዚህ ክፍል ደግሞ የተለያዩ የመረጃ ምንጮችን በመጠቀም ኤች. አይ. ቪ /ኤድስ በማህበራዊ እና በኢኮኖሚ ላይ የሚያደርሰውን ጉዳት ትማራላችሁ።

የማነቃቂያ ጥያቄዎች

1. ኤች. አይ. ቪ /ኤድስ ምንድነው?
2. የኤች. አይ. ቪ /ኤድስ ምልክቶችን ዘርዝሩ።

የኤች አይ ቪ /ኤድስ በሽታ በኢኮኖሚ ፣ በስነ ልቦናና በማህበራዊ ህይወት ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ያሳድራል።

በታማሚው ላይ ከሚያስከትላቸው ማህበራዊ ተፅዕኖዎች መካከል የሚከተሉት ይጠቀሳሉ።

- ◆ የቤተሰብ ፍቅርና ተቀባይነትን ማጣት
- ◆ የትዳር መፍረስ
- ◆ ከህብረተሰቡ መገለል
- ◆ የቤተሰብ ድጋፍ ማጣት

ኤች. አይ. ቪ /ኤድስ በኢኮኖሚ ላይ የሚያሳድረው ተፅዕኖ

ኤች. አይ. ቪ/ኤድስ በኢኮኖሚ ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ያሳድራል ከነዚህም መካከል የሚከተሉት ናቸው፡፡

1. የወጣቶች በሞት መነጠቅ
2. ከስራ ገበታ መቅረት
3. ልምድ ያላቸውን ሰዎች ማጣት

በአጠቃላይ ኤች. አይ. ቪ /ኤድስ በቤተሰብ፣ በጤና፣ በህፃናት፣ በትምህርት ላይ ከፍተኛ ጉዳት ያስከትላል፡፡

ተግባር 5.1.1 የቡድን ውይይት

አላማ፡- የመረጃ ቴክኖሎጂን በመጠቀም የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ስርጭት የሚያስከትለውን ጉዳት መግለፅ፡፡

ተማሪዎች! በቡድን ሆናችሁ ስለ ኤች አይ ቪ ኤድስ የተለያዩ የመረጃ ቴክኖሎጂን በመጠቀም መረጃ ሰብስባችሁ በኢትዮጵያ ያለውን ስርጭት እና የሚያሳድረውን ተፅዕኖ ለመምህራችሁ ሪፖርት አቅርቡ፡፡

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ በኢትዮጵያ የሞት አደጋ የሚያስከትል በሽታ ነው፡፡ የማህበራዊና የምጣኔ ሀብት ችግሮች መንስኤም ነው፡፡ የተማሩና ሙያ ያላቸው ሰዎች ይቀጥፋል፡፡ ተማሪዎች ወላጆቻቸውን ለማስታመምና ለመተዳደሪያ የሚሆን ገቢ ለመፈለግ ሲሉ ከትምህርት ገበታቸው ይቀራሉ፡፡ በበሽታው አማካኝነት የወላጆች መሞትና የቤተሰብ መብተንን ያስከትላል፡፡ አምራች ዜጋ ከስራ ገበታ በመቅረት ለድህነት መጋለጥና የሀገር ኢኮኖሚ መቀነስን ያስከትላል፡፡

ተላላፊ በሽታዎች

ተግባር 5.1.2 የቡድን ውይይት

አላማ:-ስለ ተላላፊ በሽታዎች ምንነት መገንዘብ
የመወያያ ጥያቄዎች

ተላላፊ በሽታ ምንድን ነው?

ተላላፊ በሽታዎችን ዘርዝሩ።

ተላላፊ በሽታዎች ከሰው ወደ ሰው፣ ከእንስሳት ወደ ሰው፣ ከእንስሳት ወደ እንስሳት ወይም ከአካባቢው በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ የማስተላለፊያ ወኪል ባላቸው አማካኝነት የሚመጣ በሽታ ነው።

ተላላፊ በሽታዎች ከሚባሉት መካከል የሚከተሉት ጥቂቶቹ ናቸው።

ጉንፋን

የጉንፋን በሽታ በተለያዩ ቫይረሶች አማካኝነት የሚመጣ የመተንፈሻ አካልን የሚያጠቃ በሽታ ነው። የበሽታ አምጪ የሆኑት ቫይረሶች በአየር ውስጥ በሚኖሩበት ወቅት በምንተነፍሰው አየር አማካኝነት ወደ ሰውነት ይገባሉ። በበሽታው የተያዘ ሰው በሚስልበት፣ በሚያስነጥስበትና በሚናፈጥበት ወቅት ቫይረሱ አየር ውስጥ በመግባት ይሰራጫል።

የበሽታው ምልክቶች

- ◆ ማስነጠስ
- ◆ ከአፍንጫ ፈሳሽ መውጣት
- ◆ የጉሮሮ መክርክርና መብላት
- ◆ ራስ ምታት
- ◆ አልፎ አልፎ የሚከሰት ሳልና
- ◆ ትኩሳት

ስዕል 5.1.1 ጉንፋን የያዘው ሰው

ደረቅ ጉንፋን (ኢንፍሉዌንዛ)

የደረቅ ጉንፋን (ኢንፍሉዌንዛ) በቫይረስ አማካኝነት የሚመጣ የመተንፈሻ አካልን የሚያጠቃ ተላላፊ በሽታ ነው። ደረቅ ጉንፋንና ጉንፋን ሁለቱም በቫይረስ አማካኝነት የሚመጡ ቢሆኑም የቫይረሱ ዝርያ ግን የተለያየ ነው።

የበሽታው ምልክቶች

- ◆ ደረቅ ሳል እና አልፎ አልፎ ማስነጠስ
- ◆ አልፎ አልፎ ማጥወልወልና
- ◆ ከባድ ራስ ምታት
- ◆ ከአፍንጫ ፈሳሽ መውጣትና
- ◆ ሰውነት መቆረጣጠም
- ◆ የድካም ስሜት

ሳንባ ነቀርሣ

የሳንባ ነቀርሳ በሽታ ማይኮባክቴሪያም በሚባል ባክቴሪያ አማካኝነት የሚመጣ ተላላፊ በሽታ ነው። የበሽታ አምጪው ባክቴሪያ በአየር አማካኝነት ይተላለፋል፡ ለአየር በተጨማሪ በሽታው የሚተላለፍባቸው ሌሎች መንገዶች አሉ።

እነዚህም በበሽታው

- ◆ የተያዘ ሰው አክታ በመንካት
- ◆ ከተያዘ ሰው ጋር የመመገቢያ እቃዎችን በጋራ መጠቀም
- ◆ በበሽታው ከተያዘች ላም የሚገኝ ወተትን ሳያፈሉ በመጠጣትና የመሳሰሉት ናቸው።

የበሽታው ምልክቶች

- ◆ ኃይለኛ ሳል በተለይ ጠዋት ጠዋት ከእንቅልፍ ሲነቃ
- ◆ ከሰዓት በኋላ መካከለኛ ትኩሳት
- ◆ ሌሊት ሌሊት ማላብ
- ◆ የመተንፈስ ችግር

- ◆ ደረት ላይ ና ከጀርባ ትንሽ ከፍ ብሎ የህመም ስሜት መስማት
- ◆ በከፍተኛ ሁኔታ የክብደት መቀነስና የድካም ስሜት መስማት
- ◆ በሽታው ከፍተኛ ደረጃ ላይ ከደረሰ ደም የቀላቀለ አክታ መኖር
- ◆ የቆዳ መገርጣት እና
- ◆ በህፃናት ላይ በአንገት አካባቢ ያሉ ዕጢዎች ማበጥ ናቸው።

ኮሌራ

ኮሌራ መንስኤው ባክቴሪያ ሲሆን የሚተላለፈውም ለኮሌራ በሽታ ምክንያት በሆነው ባክቴሪያ የተበከለ ውሃን በመጠጣት ወይም የተበከለ ምግብ በመመገብ ነው።

ስዕል 5.1. 2 የተበከለ ውሃ

ስዕል 5.1. 3 የተበከለ ምግብ

የበሽታው ምልክት

- ◆ ድካም
- ◆ ማቅለሽለሽና ማስመለስ
- ◆ ክብደት መቀነስ
- ◆ አጣዳፊ እና ቀጠን ያለ ተቅማጥና ትውከት

መልመጃ 5.1

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

1. ኤች. አይ. ቪ /ኤድስ ምንድን ነው?
2. የኤች. አይ. ቪ/ ኤድስ ምልክቶችን ዘርዝሩ።
3. ኤች. አይ. ቪ/ኤድስ በምጣኔ ሀብታዊ እንቅስቃሴ ላይ የሚያሳድረውን ተፅዕኖ አብራሩ።
4. በኤች. አይ. ቪ እና ኤድስ መካከል ያለውን ልዩነት አብራሩ።
5. ተላላፊ በሽታዎችን በመዘርዘር መተላለፊያ፣ ምልክቶችና መከላከያ ዘዴዎችን ግለፁ።

5.2 በቤታችን የሚገኙ ኬሚካሎች

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃት

❖ አደገኛ ኬሚካልን እና አደንዛዥ ዕቃን ትለያላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- ኬሚካል
- አደንዛዥ
- ዕቃ

ተግባር 5.2.1 የቡድን ውይይት

አላማ:- አደገኛ ኬሚካሎችን እና አደንዛዥ እቃዎችን መለየት

ተማሪዎች! በቡድን ሆናችሁ በቤትና በአካባቢያችሁ የሚገኙ አደገኛ ኬሚካሎችንና አደንዛዥ ዕቃዎችን ዘርዝሩ።

አደገኛ ኬሚካሎች

ጉዳት ሊያስከትል የሚችል ማንኛውም ኬሚካል በፈሳሻ፣ በጋዝ እና በጥጥር መልኩ የሚገኝ አደገኛ ኬሚካል ተብሎ ይጠራል። በተጨማሪም አደገኛ ኬሚካሎች ተቀጣጣይ፣ የሚፈነዱ፣ መርዛማ የሆኑ ሊሆኑ ይችላሉ።

ምሳሌ፡- የተለያዩ መድኃኒቶች፣ ፀረ-ተባይ፣ ሰው ሰራሽ ማዳበሪያ፣ አሲዶች፣ ቤዞች፣ ቡታ ጋዝ፣ በረከና፣ የሲሊንደር ጋዝ የመሳሰሉት ይጠቀሳሉ።

በረከና

የአይጥ መርዝ

አሲድ

ቤዝ

ሲሊንደር ጋዝ

ስዕል 5.2.1 አደገኛ ኬሚካሎች

ተግባር 5.2.2 የቡድን ስራ

አላማ፡- አደገኛ ኬሚካል የሚያደርሰውን ጉዳትና ያለውን ጥቅም መገንዘብ በት/ቤታችሁ በሚገኝ ቤተ-መፅሐፍ ገብታችሁ መፅሐፍትን በማንበብ ወይም ሌሎች ሰዎችን በመጠየቅ የሚከተሉትን ኬሚካሎች ፋይዳ ያላቸውን እና የሚያስከትሉትን ጉዳት ለክፍል መምህራችሁ ሪፖርት አቅርቡ።

አደንዛዥ ዕፅ

አደንዛዥ እፅ ማለት ከምግብ እና ከመጠጥ ውጪ የሆነ ወደ ሰውነት ውስጥ በሚገባ ጊዜ በሰውነት ስራ ላይ አእምሮአዊ፣ አካላዊ ወይም ስነ-ልቦናዊ ጉዳት የሚያስከትል ማንኛውም ንጥረ ነገር ነው። አደንዛዥ እፆች ድብርት ፈጣሪ እና አነቃቂ ወይም ስሜት ቀስቃሽ ሊሆኑ ይችላሉ። ድብርት ፈጣሪ እፆች የማዕከላዊ አዕምሮ ክፍልን እንቅስቃሴ ዝግ በማድረግ ንቃተ ሂሊናን ይቀንሳሉ። ቀስቃሽ የሆኑት ደግሞ አዕምሮን በማነቃቃት የሰውነት መነቃቃትን ይጨምራል። ከአደንዛዥ እፆች መካከል አልኮል፣ ካፌን፣ ትንባሆ፣ ጫት፣ ሀሽሽ፣ ካናቢስ፣ ኮኬንና ሄሮኒን ተጠቃሽ ናቸው።

ጫት

ሲጋራ

የሽሻ እቃ

ሥዕል 5.2.2 አደንዛዥ እፆች

መልመጃ 5.2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

1. አደገኛ ኬሚካል ምንድን ነው?
2. አደንዛዥ ዕፅ ምንድን ነው?
3. አደገኛ ኬሚካል የሚባሉትን ዘርዘሩ።
4. አደንዛዥ እፅና አደገኛ ኬሚካል የሚያደርሱትን ጉዳት አብራሩ።
5. በአካባቢያችሁ የሚስተዋሉ አደገኛ ኬሚካልና አደንዛዥ ዕፅን ዘርዘሩ።

5.3 ተገቢነት የሌለው የመድኃኒት አጠቃቀም

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች፦

- ❖ ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ምንነት ትገልፃላችሁ።
- ❖ ተገቢነት የሌለው መድኃኒት መጠቀም የሚያሳድረውን ተፅዕኖ ትለያላችሁ።

ተግባር 5.3.1 የቡድን ስራ

አላማ፦ ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ምንነት መገንዘብ

ተማሪዎች! በቡድን ሆናችሁ ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ማለት ምን ማለት እንደሆነ ተወያዩ እና መልሶቻችሁን ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ምንነት

በጤና ጥበቃ ሚኒስቴር ፈቃድና እውቅና ያልተሰጠው መድኃኒት ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ይባላል። እነዚህ መድኃኒቶች በሀገር ውስጥና ከሀገር ውጭ ሊመረቱና ወደ ሕብረተሰቡ በተለያዩ መልኩ ሊገቡ ይችላሉ። እነዚህ ተገቢነት የሌላቸው መድኃኒቶች በሰዎች ጤና ላይ አሉታዊ ተፅዕኖዎችን ያደርሳሉ።

ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ተፅዕኖዎች

ተግባር 5.3.2 የቡድን ውይይት

አላማ፡-ተገቢነት የሌለው መድኃኒት መጠቀም የሚያደርሰው ጉዳትን መለየት

ተማሪዎች! ተገቢነት የሌለው መድኃኒት መጠቀም ሊያስከትለው የሚችለውን ተፅዕኖ አብራሩ።

ተገቢነት የሌለው መድኃኒት መጠቀም በጤና፣ በማህበራዊና በኢኮኖሚ ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ያሳድራል። በተጨማሪም እነዚህ መድኃኒቶችን መጠቀም በሰዎች ጤና ላይ የአጭር፣ የመካከለኛና የረጅም ጊዜ ተፅዕኖ ያሳድራል።

የአጭር ጊዜ ተፅዕኖዎች

- ◆ የምግብ ፍላጎት ማጣት
- ◆ የእንቅልፍ እጦት
- ◆ የልብ ምት መጨመር
- ◆ ጊዜያዊ የደስታ ስሜት

ስዕል 5.3.1 እንቅልፍ እጦት

የረጅም ጊዜ ተፅዕኖዎች

- ◆ የልብ ህመም
- ◆ የመተንፈሻ አካላት ህመም
- ◆ የኩላሊት ህመም
- ◆ የጉበት ህመም

ሥዕል 5.3.2 ሳንባው የተጎዳ ሰው

መልመጃ 5.3

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

1. ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ምንድነው?
2. ተገቢነት የሌለው መድኃኒት መጠቀም በጤና ላይ ያለውን ተፅዕኖ ዘርዝሩ።
3. ተገቢነት የሌለው መድኃኒት መጠቀም በኢኮኖሚ ላይ የሚያሳድረውን ጉዳት ግለፁ።

5.4 ድርቅ እና ረሃብ

ከንዑስ ርዕሱ የሚጠበቁ አጥጋቢ የመማር ብቃቶች

- ❖ የድርቅ እና የረሃብን ምንነት ትለያላችሁ።
- ❖ በከተማችሁ የሚስተዋለውን የድርቅ ምክንያትና ውጤት ትገልጻላችሁ።
- ❖ በከተማችሁ የዝናብ መጠንን የሚያሳይ ካርታና ለድርቅ ተጋላጭ ቦታዎችን በመመልከት ግንኙነታቸውን ትገልጻላችሁ።
- ❖ በከተማችሁ ድርቅን ለመቋቋም የሚያስችሉ ዘዴዎችን ትዘረዝራላችሁ።

ቁልፍ ቃላት

- ድርቅ
- የአየር ንብረት ለውጥ
- ረሃብ
- የዝናብ ስርጭት

ተግባር 5.4.1 የቡድን ውይይት

አላማ:- የድርቅ እና የረሃብን ምንነት መለየት

የመወያያ ጥያቄዎች

1. ድርቅ ምንድን ነው?
2. ረሃብ ማለት ምን ማለት ነው?

ድርቅ

ድርቅ በአንድ በተወሰነ አካባቢ ለረጅም ጊዜ የዝናብ አነስተኛ መሆን ወይም ጭራሽ አለመኖር ማለት ነው። በተጨማሪም ድርቅ ማለት በከፍተኛ ሁኔታ የሚቆይ ደረቅ ወቅት ነው። በአንድ አካባቢ ድርቅ መሆኑ የሚታወቀውም በድርቅ ወቅት የዝናብ መጠን እና የውሐ አቅርቦት ከተለመደው በታች ሲሆን ነው።

ረሃብ በድርቅ አማካኝነት የሚመጣ በአንድ ሀገር ወይም አካባቢ ረዘም ላለ ጊዜ ለምግብነት የሚሆኑት አቅርቦት እጥረት ሲያጋጥም ነው።

የድርቅ ምክንያቶች

ተግባር 5.4.4 የቡድን ውይይት

አላማ:- የድርቅ ምክንያቶችን መለየት
የመወያያ ጥያቄ:-

1. የድርቅ ምክንያቶችን ዘርዝሩ።

ድርቅ በተለያዩ ምክንያቶች ይከሰታል ከነዚህም መካከል የሚከተሉት ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

የደኖች መጨፍጨፍ

ደኖች ለተለያዩ አላማ ይውላሉ ለምሳሌ የእርሻ ቦታ ፍለጋ፣ የመኖሪያ ቤት ለመስራት የቦታ ፍለጋ፣ ለማገዶ እና ለተለያዩ ኢንዱስትሪ ግብአት ደኖች ሊመነጠሩ (ሊጨፈጨፉ) ይችላሉ። ነገር ግን በረዥም ጊዜ የአየርን መዛባት በማስከተል ድርቅን ያስከትላል።

የከተሞች መስፋፋት

በአሁኑ ወቅት ከተሞች በፈጣን ሁኔታ ላይ እያደጉ ይገኛሉ። ከተሞች በሚስፋፋበት ወቅት ለተለያዩ ግብአቶች የሚሆኑ አስፈላጊ ነገሮችን ለማሟላት ደኖች ይጨፈጨፋሉ። በተጨማሪም ኢንዱስትሪዎች ይስፋፋሉ። እነዚህ ኢንዱስትሪዎች የተለያዩ በካይ ጋዞችን በመልቀቅ የአየር ንብረት ለውጥ እንዲከሰት ያደርጋሉ።

ከመጠን ያለፈ ግጦሽ

በአንድ አነስተኛ ቦታ በርካታ ቁጥር ያላቸውን እንስሳት በተደጋጋሚ በሚሰማሩበት ወቅት የእፅዋት መመናመን እና ጭራሽ ሊጠፉ ይችላሉ። ይህ ክስተት ደግሞ ለድርቅ መከሰት ምክንያት ይሆናል።

የአየር ንብረት ለውጥ

በተፈጥሮአዊ እና በሰው ሰራሽ ምክንያቶች የአየር ንብረት ለውጥ ሊፈጠር ይችላል። የደን ጭፍጨፋ፣ ከተሽከርካሪዎች የሚወጡ ጋዞች፣ የነዳጅ ዘይት ቃጠሎና ከኢንዱስትሪ የሚለቀቁ የአየር በካይ ጋዞች ዋና ዋና መንስኤዎች ናቸው። በሂደቱም በከባቢ አየር ውስጥ ከፍተኛ መጠን ያለው የካርቦን ዳይኦክሳይድ ክምችት ይጨምራል። በዚህም የተነሳ የከባቢ አየር ሙቀት መጠኑ ይጨምራል። ሁኔታው በዚህ የሚቀጥል ከሆነ የአለማችን የሙቀት መጠን በጥቂት አመታት ውስጥ በከፍተኛ ሁኔታ ይጨምራል። ይህ ክስተት የድርቅ መከሰት ያስከትላል።

ስዕል 5.4.1 የተጨፈጨፈ ደን

ስዕል 5.4.2 ሳር ከልክ በላይ ሲጋጥ

ስዕል 5.4.3 የደን ሲጨፈጨፍ

ስዕል5.4.4 ከኢንዱስትሪ የሚለቀቁ ጋዞች

ስዕል5.4.5 ከተሽከርካሪዎች የሚለቀቁ ጋዞች

ድርቅ የሚያስከትለው ተፅዕኖዎች

ተግባር 5.4.3 የቡድን ውይይት

አላማ:-ድርቅ የሚያስከትለውን ተፅዕኖ መለየት ተማሪዎች! ከዚህ በታች የምትመለከቷቸው ስዕሎች ድርቅ የሚያስከትለውን ተፅዕኖ ነው። ከተመለከታችሁት ስዕል የተረዳችሁትን ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ሥዕል 5.4.6 ድርቅ የሚያስከትለው ተፅዕኖ

ድርቅ በአንድ ሀገር ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ የሚያሳድር የተፈጥሮ ክስተት ነው። ከሚያስከትላቸውም ተፅዕኖዎች መካከል የሚከተሉት ጥቂቶቹ ናቸው።

- የግብርና ምርት በከፍተኛ መጠን መቀነስ
 - ረሃብ እና የበረሃማነት መስፋፋት
 - በበርሃ አካባቢዎች የአቧራ አውሎ ነፋስ መፈጠር
 - የሐይቆች፣ የወንዞች፣ የኩሬ ውሀዎች መቀነስ
 - በውኃ እና በምግብ እጥረት ምክንያት የሰው ህይወት ማጣት
 - ማህበራዊ ችግሮች በውሐ እና በምግብ ምክንያት የሚከሰቱ ግጭቶች እና ጦርነቶች
 - ፍልሰት
 - ከገጠር ወደ ከተማ መፍለስ
 - የአፈር ለምነት መቀነስ
 - የሰደድ እሳት መነሳት
 - የበረሃማነት መስፋፋት
 - ሰዎች በአቧራ አማካኝነት ለተለያዩ በሽታዎች መጋለጥ
- በአጠቃላይ ድርቅ በማህበራዊ፣ በአካባቢ ላይ እና በኢኮኖሚ ላይ ከፍተኛ ጉዳት ያስከትላል።

ተግባር 5.4.3 የቡድን ውይይት

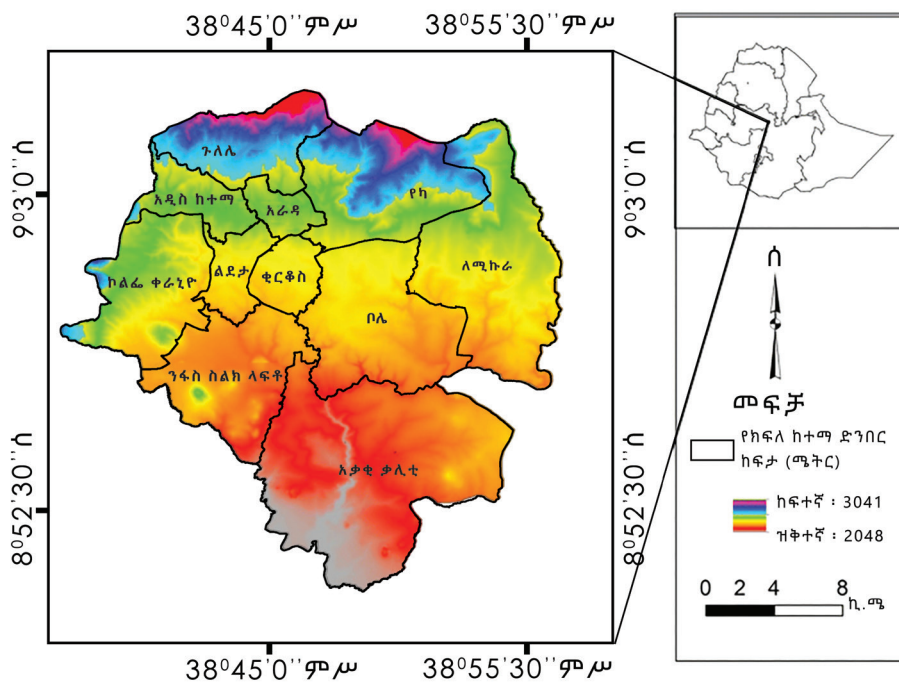
አላማ:- ድርቅ የሚያስከትለውን ተፅዕኖዎችን መገንዘብ የመወያያ ጥያቄ

ተማሪዎች! ከላይ የተዘረዘሩት ድርቅ በማህበራዊ፣ በአካባቢና በኢኮኖሚ ላይ የሚያሳድሩት ተፅዕኖዎች ናቸው። እናተለየብኛ በሚከተለው አይነት ለዩኦቸው።

በማህበራዊ ላይ	በአካባቢ ላይ	በኢኮኖሚ ላይ
-----	-----	-----
-----	-----	-----
-----	-----	-----
-----	-----	-----
-----	-----	-----
-----	-----	-----

ለድርቅ ተጋላጭ የሆኑ የከተማዎችን አካባቢዎች

ድርቅ በአብዛኛው ጊዜ የዝናብ መጠን አነስተኛ በሚሆንባቸው አካባቢዎች በብዛት ይከሰታል። የዝናብ ስርጭት ከቦታ ቦታ ይለያያል። በአጠቃላይ ከፍተኛ ቦታዎች ከዝቅተኛ ቦታዎች አንፃር ከፍተኛ ዝናብ ያገኛሉ። በዚህ ምክንያት ዝቅተኛ ቦታዎች ለድርቅ የበለጠ ተጋላጭ ናቸው።

ስዕል 5.4.6 የአዲስ አበባ ከተማ ከፍተኛ እና ዝቅተኛ ቦታዎች

በከተማዎችን ድርቅን ለመቋቋም የሚረዱ ዘዴዎች

ተግባር 5.4.5 የቡድን ውይይት

አላማ:- ድርቅን ለመቋቋም የሚረዱ ዘዴዎችን መገንዘብ

- በአካባቢያችሁ በሚገኙ ለድርቅ መከላከያ የተከናወኑ ነገሮችን በመጎብኘት ለመምህራችሁ ሪፖርት አቅርቡ።
- በከተማችሁ የምታስተውሏቸውን ድርቅ እንዳይከሰት የተሰሩና እየተሰሩ ያሉ ቴክኖሎጂዎችን ግለፁ።

ድርቅን ለመከላከል በርካታ ዘዴዎች አሉ። ከነዚህም መካከል ዋና ዋና ዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

የዝናብን ውሃ ማጠራቀም

ተማሪዎች በየአካባቢያችሁ በተለይ በክረምት ወራት ከፍተኛ መጠን ያለው ዝናብ እንደሚዘንብ ታወቃላችሁ። ነገር ግን ይህ የውሐ ሀብት አብዛኛውን ጊዜ ምንም አይነት ስራ ሳንሰራበት ሲባክን ይስተዋላል። ድርቅን ከምንቋቋምበት ዘዴዎች መካከል አንዱ የክረምትን ውሐ በጉድጓድ በማጠራቀም ዝናብ በሚያንስበት ወቅት ለተለያዩ ግልጋሎት ማዋል ይቻላል። ለምሳሌ የዝናብ ውሃን በማጠራቀም ድርቅ በሚከሰትበት ወቅት የጓሮ አትክልት፣ ለልብስ ማጠቢያ እና በቤት ውስጥ ለተለያዩ አገልግሎት በማዋል ውሃን መቆጠብና ድርቅን መቋቋም ይቻላል።

ስዕል5.4.8 የዝናብ ውሃ ማጠራቀም

ኩሬዎችን ማዘጋጀት

ኩሬዎች እንደ ግድብ ባይሆንም መጠነኛ የሆነ ውሐ የመያዝ ችሎታ አላቸው። ስለዚህ ሰው ሰራሽ ኩሬዎችን በማዘጋጀት ውሐን በማጠራቀም ድርቅ በሚከሰትበት ወቅት ለተለያዩ አገልግሎት መጠቀም ይቻላል።

ስዕል5.4.9 የኩሬ ውሃ ማቆር

የውሃ ግድብ መስራት

የውሐ ግድቦች ከፍተኛ መጠን ያለው ውሃ የመያዝ አቅም አለው። በክረምት ወቅት የምናገኘውን የዝናብ ውሐ በግድብ ውስጥ በማጠራቀም ድርቅ በሚከሰትበት ወቅት በግድቡ ውስጥ የተጠራቀመውን ውሐ በመጠቀም ድርቅን መቋቋም ይቻላል።

ስዕል 5.4.10 ታላቁ የኢትዮጵያ የሕዳሴ ግድብ

የመስኖ እርሻ

የወንዝ ውሃን በመጥለፍ ወይም ሌሎች የውሃ አካላትን በመገደብ የተለያዩ የሰብል አይቶችን፣ አትክልቶችንና ፍራፍሬዎችን በማምረት በድርቅ አማካኝነት የሚመጣ ችግርን መከላከል ይቻላል።

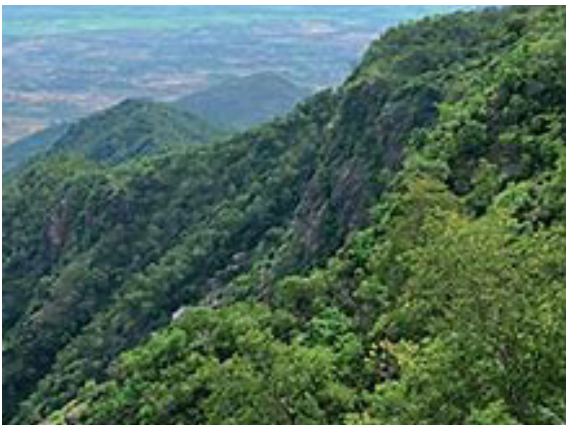
ስዕል 5.4.11 የመስኖ እርሻ

ድነና

ድነና ማለት አንድን አካባቢ ወደ ደንነት መለወጥ ማለት ነው። የድነና ስራ የሚከናወነው ቀደም ሲል ዛፍ ባልተተከለባቸው ስፍራዎች ነው። የዚህ ተግባር ዋና ግብ የአንድን አካባቢ የተፈጥሮ ሚዛን መጠበቅ ነው። ስለዚህ ድነና ድርቅ እንዳይከሰት ያግዛል።

መልሶ ድነና

መልሶ ድነና ማለት ቀደም ሲል ተመንጥሮ የተራቆተን የደን መሬት መልሶ የመሸፈን ሂደት ነው። ይህ ተግባር የሚፈፀመው ቀደም ሲል በደን የተሸፈነ መሬት ላይ የዛፍ ችግኞችን በመትከል ነው። መልሶ ድነና ቀደም ሲል ተመንጥሮ የተራቆተን ደን መልሶ እንዲያቆጠቁጥና እንዲለማ ያደርጋል። ይህ ተግባር የአካባቢውን የአየር ንብረት ሚዛናዊነት በማስጠበቅ ድርቅ እንዳይከሰት ያደርጋል።

ስዕል5.4.12 ደን

ስዕል5.4.13 ድነና

መልመጃ 5.4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

1. የረሃብ እና የድርቅን ምንነት አብራሩ።
2. ድርቅን ሊያስከትሉ የሚችሉ ሰው ሰራሽ ተግባሮች ዘርዝሩ።
3. ድርቅ የሚያስከትለውን ተፅዕኖዎች ግለፁ።
4. ድርቅን ለመከላከል የሚያስችሉ ዘዴዎችን አብራሩ።

ማጠቃለያ

- ኤች. አይ. ቪ የሰውነታችን ነጭ የደም ህዋስ የሚያጠቃ ቫይረስ ሲሆን በደም ውስጥ የሚገኘውን የነጭ የደም ህዋስ ቁጥር እንዲቀንስ ያደርጋል።
- ኤች. አይ. ቪ /ኤድስ በማህበራዊ እና በኢኮኖሚ ላይ ከፍተኛ ጉዳት ተፅዕኖ ያሳድራል።
- በጥጥር፣ በፈሳሽና በጋዝ መልክ የሚገኝ ጉዳት ሊያስከትል የሚችል አደገኛ ኬሚካል ይባላል።
- አደገኛ ኬሚካል በሰዎች ጤና ላይ እና በአካባቢያችን ላይ ጉዳት ያስከትላል።
- ከምግብ እና ከመጠጥ ውጪ የሆነ ወደ ሰውነት ውስጥ በሚገባ ጊዜ በሰውነት ስራ ላይ አካላዊ እና ስነ-ልቦናዊ ለውጥ የሚያመጣ ማንኛውም ንጥረ ነገር አደንዛዥ እፅ ይባላል።
- በአንድ በተወሰነ አካባቢ ለረዥም ጊዜ ዝናብ ከተለመደው በታች መሆን ወይም ጭራሽ አለመኖር ድርቅ ይባላል።
- ረሃብ ማለት ለረዥም ጊዜ ለምግብነት የሚሆኑ አቅርቦት እጥረት ሲያጋጥም ነው።
- የደን መጨፍጨፍ፣ ከልክ ያለፈ ግጦሽ፣ የአየር ንብረት ለውጥ እና የመሳሰሉት የድርቅ ምክንያቶች ናቸው።
- የዝናብ ውሃ በማጠራቀም፣ ኩሬ በማዘጋጀት፣ ደኖችን በመትከል፣ ግድብ በመስራት ድርቅ የሚያስከትለውን አሉታዊ ተፅዕኖ መቋቋም ይቻላል።

የማጠቃለያ ጥያቄዎች

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ትክክል ያልሆነውን ሐሰት በማለት መልሱ።

1. ኤች አይ ቪ / ኤድስ በባክቴሪያ አማካኝነት የሚመጣ በሽታ ነው።
2. ኤች አይ ቪ የሰውነትን ነጭ የደም ህዋስ የሚያጠቃ ቫይረስ ነው።
3. የወባ ትንኝ ኤች አይ ቪ /ኤድስን ማስተላለፍ ትችላለች።
4. በቤት ውስጥ አደገኛ ኬሚካሎች ጉዳት ሊያስከትሉ ይችላሉ።
5. አደገኛ ኬሚካሎች በአካባቢ ላይ ጉዳት አያስከትሉም።
6. አደገኛ እፅን መጠቀም ጉዳት የለውም።
7. ድርቅ በዝናብ እጥረት አማካኝነት የሚከሰት የተፈጥሮ ክስተት ነው።
8. የህዝብ ቁጥር መጨመር ለድርቅ መከሰት ምክንያት ሊሆን አይችልም።

ለ. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ በመምረጥ መልሱ

1. ከሚከተሉት ውስጥ አንዱ ለኤች.አይ.ቪ /ኤድስ መተላለፊያ መንገድ አይደለም።

ሀ. ጥንቃቄ የጎደለው ግብረ ስጋ ግንኙነት

ለ. አብሮ ኳስ በመጫወት

ሐ. በእርግዝና ወቅት ከእናት ወደ ልጅ

መ. በደም ልገሳ

2. ከሚከተሉት ውስጥ የኤች አይ ቪ /ኤድስ ተፅዕኖ ነው።

ሀ. የቤተሰብ መበተን

ሐ. የቤተሰብ ፍቅር ማጣት

ለ. አድሎና መገለል

መ. ሁሉም መልስ ናቸው

3. ከደም ህዋሳት መካከል ኤች አይ ቪ /ኤድስ / የሚያጠቃው የትኛውን ነው?

ሀ. ነጭ

ለ. ቀይ

ሐ. ፕላትሌት

መ. ሁሉም

4. ከሚከተሉት ውስጥ አንዱ ድርቅ የሚያስከትለው ጉዳት ነው።

ሀ. ፍልሰት

ለ. ረሃብ

ሐ. ግጭትና ጦርነት

መ. ሁሉም

5. ከሚከተሉት ውስጥ በባክቴሪያ አማካኝነት የሚመጣው በሽታ የትኛው ነው?

ሀ. ኢንፋሉዌንሳ ለ. ደረቅ ጉንፋን ሐ. ሳንባ ነቀርሳ መ. ጉንፋን

6. ከሚከተሉት ውስጥ በቫይረስ አማካኝነት የሚመጣው በሽታ የትኛው ነው?

ሀ. ሳንባ ነቀርሳ ለ. ደረቅ ጉንፋን

ሐ. ጉንፋን መ. ለናሐ መልስ ናቸው

7. ከሚከተሉት በሽታዎች መካከል አንዱ ተላላፊ በሽታ አይደለም?

ሀ. ኮሌራ ለ. የደም ግፊት ሐ. ጉንፋን መ. ሳንባ ነቀርሳ

8. ከሚከተሉት ውስጥ አንድ ተገቢነት የሌለው መድኃኒት መጠቀም የሚያስከትለው የረዥም ጊዜ ተፅዕኖ ነው።

ሀ. የአንቅልፍ እጦት ለ. የመተንፈሻ አካላት ህመም

ሐ. የልብ ምት መጨመር መ. የምግብ ፍላጎት መቀነስ

ሐ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

1. ኤች.አይ.ቪ ቫይረስ እና ኤድስ ልዩነታቸውን አብራሩ።
2. ተላላፊ የሆኑትን በሽታዎች ዘርዝሩ።
3. ተላላፊ ያልሆኑ በሽታዎችን ግለፁ።
4. አደገኛ ኬሚካል ምንድን ነው?
5. አደገኛ እፅ የሚባሉትን ዘርዝሩ።
6. ተገቢነት የሌለው መድኃኒት ማለት ምን ማለት ነው።
7. ለድርቅ መከሰት ዋና ዋና ምክንያቶችን ጥቀሱ።
8. ድርቅን ለመቋቋም የሚያስችሉ ዘዴዎችን ዘርዝሩ።

ፍተሻ

ልታከናውኗቸው የምትችሏቸውን ተግባራት ይህን(✓)

የማታከናውኗቸውን ደግሞ (x)ምልክት በሳጥኖች ውስጥ በማኖር አመልክቱ።

1. በመረጃ ቴክኖሎጂ አማካኝነት የኤች አይ ቪ ስርጭትን መረጃ በመሰብሰብ የሚያስከትለውን ጉዳት አብራራለሁ። ☐
2. አደገኛ ኬሚካልና አደገኛ እፅን እለያለሁ። ☐
3. የድርቅና የረሃብን ምንነት እለያለሁ። ☐
4. በከተማዬ የሚታየውን ድርቅ ምክንያትና ውጤት እገልጻለሁ። ☐
5. በከተማዬ በሚታዩ የዝናብ መጠንን የሚሳይ ካርታና ለድርቅ ተጋላጭ ቦታዎችን በመመልከት ግንኙነታቸውን እገልጻለሁ። ☐
6. በከተማችን ድርቅን ለመቋቋም የሚያስችሉ ዘዴዎችን እዘረዝራለሁ። ☐